

Fredagen den 22 april

Kl. 13.00

*Om åtgärder mot
inflationen*

§ 1 Justerades protokollen för den 14 innevarande månad.

§ 2 Om åtgärder mot inflationen

Herr ekonomiministern BOHMAN erhöll ordet för att besvara herr Feldts (s) den 16 mars anmälda interpellation, 1976/77:118, och anförde:

Herr talman! Herr Feldt har i en interpellation om åtgärder mot inflationen ställt följande tre frågor till mig:

– Vilka är enligt min mening orsakerna till den ökande inflationstakten i januari och februari?

– Vilken prognos görs nu för uppgången av konsumentpriserna under 1977?

– När framläggs en av mig tidigare utlovad plan mot inflationen?

Konsumentpriserna ökade med 2,5 % under januari och februari i år. Det är en hög inflationstakt. Det torde emellertid inte vara herr Feldt obekant att de första månaderna varje år normalt uppvisar prisstegringstal, som ligger högre än under resten av året. Under 1975 och 1976 föll i genomsnitt ca en fjärdedel av hela årets prisstegringar på de två första månaderna. År 1976 ökade konsumentpriserna under januari och februari med 2,4 %, dvs. nästan exakt lika mycket som i år.

Det finns flera orsaker till de snabbare prisstegringarna i januari och februari. De hyreshöjningar som parterna på hyresmarknaden förhandlar fram redovisas regelmässigt i januari och oktober. Bostadsposten svarar för 0,4 procentenheter av hela prisstegringen hittills i år.

Det system för beräkning av kompensation till jordbrukarna som riksdagen har antagit innebär att vi alla solidariskt får dela bördan härav antingen via skattsedeln eller via högre priser. Den del av kompensationen under de två första månaderna 1977 som faller på priserna svarar för 0,4 procentenheter av prisstegringen under januari och februari i år.

Härutöver spelar den internationella prisutvecklingen en stor roll för våra förutsättningar att hålla en lugn prisstegringstakt. Ett drastiskt exempel härpå utgör prisstegringarna på kaffe. Importpriserna på kaffe har stigit med ca 150 % sedan början av förra året. Detta har givetvis påverkat den inhemska prisutvecklingen. Kaffeprisernas ökning enbart under de två första månaderna i år svarar för 0,2 procentenheter av den totala uppgången i konsumentpriserna. De här nämnda speciella faktorerna motsvarar sammanlagt 1 procentenhet av prisstegringen på 2,5 % under januari och februari.

Det kan i detta sammanhang vara värt att konstatera att konsument-

Fredagen den
22 april 1977

*Om åtgärder mot
inflationen*

prisernas uppgång mellan februari 1976 och februari 1977 uppgick till 9,5 % i Sverige. Det är en siffra som ligger klart under genomsnittet för de västeuropeiska länderna enligt OECD:s beräkningar under motsvarande period.

Jag övergår till herr Feldts andra fråga om vilken prognos som nu görs för uppgången av konsumentpriserna under hela 1977.

Jag angav i finansplanen att uppgången i konsumentpriserna under 1977 borde kunna begränsas till ca 6 %. Av finansplanen framgick också de förutsättningar som denna beräkning byggde på. Sedan dess har regeringen redovisat ett ekonomiskt-politiskt stabiliseringspaket, som bl. a. innehåller förslag om en höjning av mervärdeskatten. En nedjustering av den svenska kronkursen i förhållande till länderna inom det s. k. ormsamarbetet har också företagits. Det är ofrånkomligt att dessa åtgärder på kort sikt kommer att ha en prishöjande effekt. Åtgärderna beräknas sammantagna medföra en prisstegring på bortåt 3 % på helårsbasis. Eftersom åtgärderna inte gäller hela året blir genomslaget på den genomsnittliga prisnivån ca 1,5 % mellan 1976 och 1977. Uppgången i konsumentprisindex torde mot denna bakgrund komma att bli ca 10 % också för 1977.

Motiven för det av regeringen föreslagna stabiliseringspaketet kommer att redovisas närmare i den reviderade finansplanen. I korthet kan jag emellertid i detta sammanhang erinra om att åtgärderna syftar till att återställa balansen i den svenska ekonomin. Åtgärderna är av långsiktig natur. Vi får acceptera att vi temporärt inte kan få ner inflationen så snabbt som i och för sig vore önskvärt. Balansen mellan produktion och konsumtion måste återställas genom återhållsamhet på konsumtionssidan. Vårt land kan inte fortsätta att leva över sina tillgångar. Konkurrensläget gentemot utlandet måste förbättras. Genom att satsa på en utbyggnad av den konkurrensutsatta sektorn hejdas arbetskraftsutströmningen från denna; därmed minskar riskerna för att stora överströmningar på arbetsmarknaden kan ge inflationsimpulser. Genom en utbyggnad av produktionskapaciteten i denna del av ekonomin – och jag utgår från att vi är överens om att detta är nödvändigt – förbättras möjligheterna att öka produktionen per arbetstimme utan att priserna stiger. Åtgärder som stabiliserar den svenska ekonomin och återställer den yttre balansen är den enda realistiska vägen att på sikt få ner inflationstakten. Genom åtgärdspaketet ökar förutsättningarna för detta.

Jag vill i detta sammanhang understryka hur utomordentligt viktigt det är att dämpa företagens och konsumenternas förväntningar om prisutvecklingen. Det visar inte minst de senaste årens erfarenheter. Det är av största vikt att företagen inte gör sina priskalkyler mot bakgrund av överdrivna förväntningar om kostnadsutvecklingen och därmed medverkar till att driva på inflationen. Det prisstopp som regeringen beslutat införa t. o. m. den 31 maj skall bl. a. ses mot denna bakgrund. Det avser också att förhindra omotiverade prishöjningar i anslutning till nedskrivningen av värdet på den svenska kronan samt att förebygga att en ökad

efterfrågan innan momshöjningen träder i kraft föranleder prisökningar. Efter den 31 maj – när de åtstramande verkningarna av momshöjningen gör sig gällande – kan det allmänna prisstoppet ersättas av intensifierad prisövervakning.

Herr Feldts tredje fråga avsåg en plan mot inflationen. I regeringsförklaringen angavs att målet för den ekonomiska politiken är "att inom rimlig tid återställa balansen i utrikesbetalningarna och stegvis minska behovet av utländsk upplåning. Det måste ske i former som tryggar arbete åt alla och underlättar en effektiv kamp mot inflationen", hette det. Formuleringen är fortfarande i högsta grad aktuell och svarar väl mot motiven bakom det av regeringen föreslagna stabiliseringspolitiska paketet som – vilket jag redan framhållit – bl. a. är avsett att medverka till att skapa ökade förutsättningar för en lugn prisutveckling under kommande år.

Regeringen har för sin del aldrig talat om en "plan mot inflationen". Vad herr Feldt torde åsyfta i sin interpellation är ett dokument, som under förra årets valrörelse utarbetades i moderata samlingspartiets riksorganisation. Dokumentet innehöll förslag, som nära anknöt till de rekommendationer som återfanns i OECD:s Sverigerapport förra året. Där hette det bl. a.:

"Det är litet som myndigheterna kan göra under den omedelbara framtiden eftersom 1976 inte är något förhandlingsår, men det kommer att vara viktigt att uppnå en relativ förbättring av den svenska industrins arbetskraftskostnadsläge i samband med avtalsförhandlingarna 1977. Den ekonomiska politiken kan spela en viktig roll i detta sammanhang. För det första synes det viktigt att uppnå samförstånd mellan berörda parter om det reala utrymmet för högre löner under 1977 med hänsyn till det aktuella bytesbalansunderskottet, den svenska industrins kostnadsläge och önskvärdheten att vidmakthålla en hög investeringsnivå inom näringslivet. För det andra, under förutsättning att samförstånd kan uppnås, kan finanspolitiken medverka till att garantera en given ökning av de reala disponibla inkomsterna med så små nominella löneökningar som möjligt."

Jag beklagar, herr talman, att det hittills inte har varit möjligt att åstadkomma överläggningar som syftar till sådant samförstånd.

Herr FELDT (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka ekonomiministern för svaret på min interpellation. Han har mycket systematiskt besvarat mina frågor, en efter en. Jag skall försöka tillämpa samma systematiska metod när jag kommenterar hans interpellationssvar.

Till redogörelsen för orsakerna till den ökade inflationstakten i år skulle jag vilja foga följande synpunkter. Vi – dvs. både herr Bohman och jag – känner nu till prisutvecklingen också under mars månad. Den innebar att konsumentpriserna ökade med 0,9 %, dvs. praktiskt taget lika mycket som i februari. Det betyder att prisstegringen första kvartalet 1977 blev

Fredagen den
22 april 1977

*Om åtgärder mot
inflationen*

3,5 % och att takten i prisstegringarna genomsnittligt nu är över 1 % i månaden.

Herr Bohmans förklaring till att priserna steg med 2,5 % under januari och februari är inte precis heltäckande. Av dessa 2,5 % kan herr Bohman lokalisera orsakerna till jordbruksavtalet, bostadskostnaderna och kaffepriset. Jag kan tillfoga att man med samma metodik kan lokalisera orsakerna till 1,3 av de 3,5 % som priserna har stigit under de första tre månaderna. Tillkommit har då framför allt höjningen av tobaksskatten.

Men huvudparten av prisstegringarna i år kvarstår alltså oförklarad även efter herr Bohmans redogörelse.

Den allmänna hypotes som herr Bohman faller tillbaka på, nämligen att priserna alltid skulle stiga mest i början av året, är inte helt övertygande. Framför allt ger den ingen tillfredsställande förklaring till att priserna i början av 1977 stiger snabbare än de gjorde i början av 1976. Det borde vara tvärtom. 1976 steg lönekostnaderna vid årets början enligt tvåårsavtalet. Men i år har ännu inga löner stigit. Jag tycker det är märkligt att herr Bohman helt bortser från denna viktiga skillnad när han gör sina jämförelser.

I själva verket torde det vara här som problemet ligger: att företagen höjt priserna snabbare än kostnaderna stigit; att vi haft en äkta inflationistisk utveckling.

Herr Bohman har ju ofta uttryckt sina bekymmer över näringslivets dåliga lönsamhet och visat förståelse för behovet av bättre vinster, men jag måste ändå fråga herr Bohman, om han tycker att det är genom inflationsskapande prishöjningar som företagen skall skaffa sig bättre lönsamhet. Jag anser den frågan befogad, eftersom herr Bohman faktiskt tidigare har haft en klok och riktig syn på dessa problem, då han förmanat företagen att inte genom prishöjningar i förväg ta ut förväntade kostnadsökningar.

I min interpellation tog jag fasta på det uttalandet och fäste herr Bohmans uppmärksamhet på att enligt statens pris- och kartellnämnds rapport bara under februari hela 24 företag återopade förväntade men icke inträffade höjningar av lönekostnaderna som motiv för prishöjningar. Om herr Bohman inte redan vet det, kan jag upplysa om att enligt SPK har under mars minst 11 företag höjt priserna med samma motivering, nämligen att de väntar sig höjda lönekostnader.

Av interpellationssvaret kan man nu med någon möda utläsa att det allmänna prisstoppet tydligen till någon del skall ses som en reaktion från regeringens sida på det här beteendet från företagen. Men det hade varit bra om herr Bohman i sin beskrivning av prisstegringens orsaker talat klarspråk på denna punkt. Det hade varit ännu bättre om regeringen ingripit långt tidigare, i enlighet med den deklaration som utfärdades i finansplanen i januari. Där sades att regeringen med stor uppmärksamhet skulle följa företagens prissättningspolitik i detta avseende och vidta priskontrollerande åtgärder om det bedömdes nödvändigt.

Varför har ni inte gjort något åt detta, herr Bohman? Det framgår

ju mycket tydligt av den prisvårdande myndighetens rapporter att den ganska länge upplevt det här som en allvarlig inflationsdrivande faktor.

Över huvud taget, herr talman, känner jag inte igen herr Bohman i det här interpellationssvaret. Det är minsann inte den Gösta Bohman som glödande av indignation brukade riva sönder hundralappar i TV-rutan för att visa svenska folket hur inflationen ödelade penningvärdet. Men den indignationen framkallades tydligen av att inflationen kunde sägas vara socialdemokratisk. Nu när den närmast är av moderat ursprung, har herr Bohman inga svårigheter att hålla tillbaka känsloutbrotten. Nu får man t. o. m. uppleva att herr Bohman med något som påminner om stolthet pekar på att prisstegringen under den senaste tolv månadersperioden varit 9,5 % och därmed legat under det västeuropeiska genomsnittet. Jag tror inte att herr Bohman med samma motivering hade talat om en prisstegring i den takten om det hade suttit en socialdemokratisk regering.

Samma behärskning visar herr Bohman när han svarar på min andra fråga, om hur han bedömer prisutvecklingen under 1977. Utan att blygas säger herr Bohman att hans prognos i finansplanen om en prisstegring på 6 % nu efter tre månader har förvandlats till 10 %.

Förklaringen av hur han kommer till den siffran är inte särskilt genomskådlig. Delvis beror det på att herr Bohman blandar ihop två helt olika saker – prisuppgången under året å ena sidan och förändringen av den genomsnittliga prisnivån å den andra.

Min tolkning av svaret blir därför följande. Herr Bohman menar att den prisstegring vi redan haft och de prishöjningar regeringen direkt ordnat till via devalvering och momshöjning tillsammans uppgår till ungefär 6 %. Den återstående prishöjningen i år, vari också ingår effekten av höjda skatter på sprit, vin och öl samt kompensation till jordbrukarna per den 1 juli, skall alltså begränsas till 4 % enligt herr Bohman.

Jag måste anmäla mina tvivel. Att vi efter att på tre månader ha haft en prisstegring på 3,5 % skulle för de återstående nio månaderna undkomma med en prishöjning på 4 % exkl. momshöjning och devalvering är helt enkelt inte trovärdigt. Skulle jag använda herr Bohmans egen tumregel, att en fjärdedel av prishöjningarna faller på de två första månaderna, kommer jag fram till slutsatsen att inflationen i år skulle bli ca 12 %. Såvitt jag förstår är det detta som också allt fler bedömare utanför ekonomidepartementet nu börjar tro på.

Men det finns också ett annat inslag i den här bilden som herr Bohman över huvud taget inte berör, och det är prisutvecklingen på dagligvaror, dvs. livsmedel och andra nödvändiga inköp till hushållen. Priserna på dagligvaror steg under första kvartalet med över 6 %, dvs. nästa dubbelt så snabbt som hela den genomsnittliga prisnivån. Här väntar nu ytterligare en rad höjningar. Momshöjningen slår igenom omedelbart och med sina fulla 3 %, detaljhandeln har tidigare lovats ytterligare prishöjningar per den 1 juni för att förbättra sina marginaler, kaffepriserna väntas öka ytterligare, och den 1 juli skall livsmedelspriserna stiga igen, den gången

Fredagen den
22 april 1977

*Om åtgärder mot
inflationen*

tydligen utan att höjningen dämpas med några statliga subventioner.

Prishöjningarna på det här området påverkar direkt levnadsstandarden för alla grupper i vårt land, men de har särskilt stor betydelse för pensionärer, för människor med lägre inkomster och för barnfamiljer. Eftersom allt pekar på att prishöjningarna på livets nödtorft kommer att ligga närmare 20 än 10 % i år måste jag fråga herr Bohman vad han anser. Hur mycket kommer dagligvarornas priser att stiga i år, och vilka konsekvenser bedömer herr Bohman att det blir för hushållens levnadsstandard?

När det gäller min tredje fråga, om hur regeringen avser att föra kampen mot inflationen, ger interpellationsvaret ett högst väsentligt men inte särskilt oväntat besked: regeringen avser inte alls att bekämpa inflationen! Man har tvärtom tagit inflationen i sin tjänst för att med dess hjälp pressa ner konsumtionen och levnadsstandarden för svenska folket. Det framgår direkt av att ekonomiministern säger att han accepterar fortsatt inflation därför att balansen måste återställas genom återhållsamhet på konsumtionssidan.

I och med detta besked är det åtskilligt i den borgerliga ekonomiska politiken som faller in på sin plats i mönstret. Det gäller den slappa och inflationsdrivande finanspolitik som herr Bohman inledde sin ekonomiministerbana med. Det gäller regeringens totala ovilja att direkt ingripa mot obefogade prishöjningar trots SPK:s upprepade påstötningar. Det gäller valet av devalvering som metod att strama åt ekonomin. Avsikten är tydlig. Man hoppas på att inflationen skall göra sin tjänst inte bara för att pressa ner konsumtionen utan också för att förbättra vinster och lönsamhet i näringslivet. Det är detta herr Bohman avser när han säger att hans politik satsar på en utbyggnad av industrin. Det skall tydligen ske via en investeringslusta som väcks av inflationsvinster.

Vi skall senare i vår här i riksdagen diskutera regeringens ekonomiska politik, och jag skall inte föregripa den debatten. Men jag måste säga en sak till herr Bohman: den väg regeringen valt för att söka återställa balansen i vår ekonomi är både orättfärdig och farlig. Regeringen kräver uppoffringar av medborgarna, men de metoder man använder för att utkräva dessa offer är sådana att de tyngsta bördorna ofrånkomligen kommer att bäras av de sämst ställda, medan andra och betydligt mera välmående medborgare klarar sig helt utan påfrestningar på sin offervilja. Om någonsin kravet på en rättvis fördelning av bördorna är befogat, så är det i ett läge där medborgarna manas att dra åt svängremmen.

Herr Bohman säger att regeringens politik avser att skapa ökade förutsättningar för en lugn prisutveckling under kommande år. Men hur tror han det skall bli möjligt efter en inflationsperiod med ökade inkomst- och förmögenhetsklyftor i vårt samhälle? Herr Bohman börde ha varit med tillräckligt länge för att veta att inflationens orättvisor är en grogrund för krav på kompensation och revansch.

Herr Bohman slutar med någonting som jag verkligen inte hade frågat efter, nämligen ett långt citat ur en valbroschyr från moderata samlings-

partiet. Det är en beskrivning av hur moderata samlingspartiet anser att statlig inkomstpölitik skall bedrivas.

Men herr Bohman gör sedan ett uttalande som han måste utveckla närmare. Han säger sig beklaga att det hittills inte varit möjligt att åstadkomma den typ av överläggningar som moderata samlingspartiet vill ha för att fastställa utrymmet för lönehöjningar 1977. Vad menar herr Bohman egentligen med det uttalandet? Är det en regeringens inuit till arbetsmarknadens parter att göra upp med staten om löneutrymmet? Vad har i så fall herr Bohman att bjuda på, dvs. hur skall finanspolitiken medverka till en lösning? Hittills har herr Bohman bjudit på diverse angrepp mot sackföreningsrörelsen, inflation och momshöjning. Är en ny helomvändning på väg i den ekonomiska politiken? Eller är herr Bohmans uttalande att uppfatta som ett hot – om inte löntagarna accepterar det löneutrymme som enligt regeringens mening räddar bytesbalansen, kostnadsläget och en hög investeringsnivå, kommer regeringen då helt enkelt att fastställa det utrymmet?

Herr talman! Jag är inte säker på att ekonomiministern känner sig särskilt lycklig inför alla de frågor jag har riktat till honom, men han måste vara medveten om att den inflationspolitik man nu bedriver har väckt både oro och förbittring ute bland människorna. Han säger i sitt interpellationssvar att regeringen inte har någon plan mot inflationen, men då är det oppositionens uppgift att kräva att ett sådant program kommer till stånd.

Herr ekonomiministern BOHMAN:

Herr talman! Den här typen av debatt har vi fört i kammaren tidigare, men då har rollerna varit ombytta; det påvisade ju herr Feldt själv. Skillnaden är bara den att varje gång vi fört den debatten har jag attackerat inflationen, medan herr Feldt när det var socialdemokraterna som styrde i riket inte hade mycket till övers för ett försvar mot inflationen. I själva verket har det varit så, att när vi diskuterat de här frågorna tidigare har socialdemokraternas främsta insats i debatterna varit att förringa detta stora problems betydelse. Det har inte varit så allvarligt, har man sagt. Det har varit mycket värre i andra länder, har man gjort gällande. Sverige ligger hyggligt till, har man sagt. Och det här är ofrånkomliga konsekvenser av vad som händer utomlands, har man också påstått.

Om man skall ta herr Feldts inlägg i dag som en indikation på att vi nu är överens om att inflationen är ett av våra allvarligaste problem, då borde det rimligen öka förutsättningarna för att vi skall kunna komma till rätta med problemet. Då skulle man kanske kunna påräkna att oppositionen för en gångs skull kommer med ett konstruktivt bidrag till en bättre ekonomisk politik. Hittills har det bara varit gnäll.

Herr Feldt tog upp den plan som vi arbetade med i valrörelsen och gjorde gällande att det var fråga om en valbroschyr. När jag sedan hade citerat OECD-uttalandet fick jag en känsla av att herr Feldt trodde att det var vårt eget uttalande. Det var faktiskt OECD som hade gjort det

Nr 114

Fredagen den
22 april 1977

*Om åtgärder mot
inflationen*

Fredagen den
22 april 1977

*Om åtgärder mot
inflationen*

i förra årets Sverigerapport.

Om herr Feldt gör gällande att det var något grundläggande fel med vår plan, så gäller den kritiken även OECD:s rekommendationer. Våra punkter låg i linje med OECD-rekommendationerna.

Men jag skall göra ett medgivande. När vi talade om dessa punkter mot inflationen, så utgick vi faktiskt ifrån att vårt ekonomiska läge var ljusare än vad det visade sig vara. Och som bekant brukade socialdemokraterna, när jag tecknade läget som jag uppfattade det, beskylla mig för att svartmåla. Den verklighet som den här regeringen sedan ärvde efter den gamla regeringen visade sig dock vara betydligt sämre än vad t. o. m. jag i min "svartmålande" verksamhet hade gjort gällande.

Det var den här verkligheten – med den väldiga obalansen i den svenska ekonomin, med alla kriser och med behov av brandkårsutryckningar m. m. som gjorde att det blev svårt att förverkliga de tankegångar som vi hade hoppats kunna omsätta i praktiken när vi lade fram planen. I själva verket har många av de förutsättningar som vi arbetade med ändrats.

Regeringen inbjöd i höstas till stabiliseringspolitiska överläggningar med parterna på arbetsmarknaden. Tyvärr kom de överläggningarna inte till stånd. För drygt ett år sedan uttalade Sveriges riksdag önskemålet att stabiliseringspolitiska överläggningar skulle äga rum mellan regeringen och arbetsmarknadens parter, där man skulle ta upp åtgärder mot inflationen och andra för den svenska ekonomin betydelsefulla problem. Som bekant saboterade den dåvarande regeringen dessa stabiliseringspolitiska överläggningar. Den satte sig över riksdagens beslut i detta hänseende.

Det kan f. ö. vara intressant att notera att socialdemokraterna i sitt konkreta handlande under hösten och under våren har ägnat inflationsproblemet en väldigt begränsad uppmärksamhet. De förslag som socialdemokraterna har lagt fram här i riksdagen har sannerligen inte varit ägnade att minska inflationshotet utan tvärtom att driva upp kostnadsökningarna i vår ekonomi. När vi har talat om nödvändigheten av att få ned de samlade kostnaderna i ekonomin, har socialdemokraterna beskyllt oss för löntagarfientlighet, och man har hejat på i lönematchen. Men högre löneantaganden leder med naturnödvändighet också till högre inflationsberäkningar.

Vi har i Sverige – och det är ett plågsamt faktum – under tre år haft prisstegringar i storleksordningen 10 % om året, och under 1970-talet har prisstegringarna överstigit 50 %. Det var under de år då vi hade en socialdemokratisk regering.

Detta är allvarligt. De åtgärder den nuvarande regeringen har vidtagit eller föreslagit har till syfte att medverka till en långsiktig stabilisering av den svenska ekonomin. Jag sade det redan i mitt svar. Underskottet i våra affärer med utlandet måste bringas ner och industrins konkurrensförmåga måste återställas. Vi kan inte fortsätta att leva över våra tillgångar.

De åtgärder vi hittills har föreslagit i detta syfte kommer att få – och måste få – en viss engångseffekt på priserna. Herr Feldt ironiserade över detta. Men med de här åtgärderna ökas förutsättningarna för att få en mera stabil utveckling under 1978 och framöver. Om man inte vidtar åtgärder av det här slaget, så kommer balansproblemen och inflationen sannolikt att förvärras.

Vår politik innebär motsatsen till att godta inflationen. Men herr Feldt ville nyss göra gällande att jag godtog inflationen, att jag älskade inflationen och att jag ville använda inflationen för att pressa ned konsumtionen och för att ge företagarna och industrin ökad lönsamhet. Herr Feldt kan inte mena detta – det är jag alldeles övertygad om.

I debatten om inflationen har man ibland gjort gällande att moms-höjningen drabbar de lägre inkomsttagarna, och man har reagerat våldsam- samt mot de knappt 3 % höjning av momsen som vi har föreslagit. Men man påminner inte i det sammanhanget om att den moms som vi har i Sverige på över 17 % har genomdrivits av den tidigare socialdemo- kratiska regeringen. Om man anser att momsen är ägnad att skada de svaga inkomstgrupperna i samhället, varför har då socialdemokraterna själva föreslagit och genomdrivit en moms som kommer att motsvara 85 % av den totala momsbelastningen sedan höjningen genomförts?

När herr Feldt ironiserar speciellt mot mig för att, som han menar, regeringen har gjort felbedömningar och tokiga antaganden tycker jag att det finns anledning för den förutvarande handelsministern att gå till- baka till sitt eget förflutna och till den gamla regeringen.

Om man tittar på de antaganden som den gamla regeringen gjorde varje år i januari och vad som sedan inträffade under de år för vilka den regeringen gjorde sina antaganden får man följande sifferserie:

1970 lovade den socialdemokratiska regeringen att prisstegringen skulle bli 3,5 %. Den blev precis dubbelt så hög, 7 %.

1971 lovade man 6,5 % prisstegring. Då var misstaget något mindre – det blev 7,5 %.

1972 lovade man 4 % prisstegring. Det blev 5,7 %.

1973 lovade man 5 % prisstegring. Det blev 7,6 %.

1974 lovade man 9 å 10 % prisstegring. Det blev 10,5 %. Det var ju rätt hyggligt – det måste jag erkänna.

1975 lovade man 7 å 8 % prisstegring. Det blev över 10 %.

Förra året lovade man 7 å 8 % prisstegring. Det blev i runt tal 10 %.

Även i valrörelsen gick socialdemokraterna ut och lovade 8 % pris- stegring.

Under det första kvartalet i år – herr Feldt gick ju in på mars, även om herr Feldt i sin fråga till mig bara behandlade januari-februari – steg konsumentprisindex nästan exakt lika mycket som under motsva- rande period förra året. Det berodde emellertid på speciella förhållanden.

Herr talman! Jag skall be att få återkomma.

Fredagen den
22 april 1977

*Om åtgärder mot
inflationen*

Herr FELDT (s):

Herr talman! Herr Bohman flyr gärna tillbaka till den lyckliga tid då han var oppositionspolitiker och kunde utveckla hela den talang som verkligen är hans, dvs. den kritiska talangen. Det gjorde att han använde fyra minuter – tror jag att det var – av sitt inlägg åt polemik i en debatt som vi förde för sex, fem, fyra, tre, två år sedan. Han fortsatte alltså som tidigare. Han skyller prisstegringarna 1977 på den politik som vi förde fram till oktober 1976. Det borde ju bevisas vilket samband som finns däremellan. Han jämför gamla prognoser med ännu äldre prognoser. Han kritiserar oppositionen och avkräver oss konstruktiva förslag. Vi får t. o. m. skulden för att den borgerliga regeringen vill höja moms. Det beror tydligen på att vi har infört moms en gång. Därmed har vi satt ett instrument i händerna på den borgerliga regeringen som det är vårt fel att den använder.

Man undrar vad den här övningen tjänar till. Herr Bohman lovade att återkomma – för att försöka ge svar, hoppas jag, på de frågor som jag ställt.

Men låt mig ta upp ett par saker som herr Bohman ändå hade med i sitt inlägg och som bör bemötas.

Enligt herr Bohman ägnar sig den socialdemokratiska oppositionen bara åt gnäll – vi har inte kommit med något konstruktivt alternativ eller förslag. Jag vill påminna herr Bohman om att det för en dryg månad sedan i den här kammaren fördes en debatt som faktiskt handlade om ett alternativ till den borgerliga politiken. Herr Bohman sade att det var ett dåligt alternativ. Man fick inte strama åt ekonomin för mycket – det hotade sysselsättningen. Sedan tog det bara tre veckor innan herr Bohman insåg att man måste strama åt.

Det som avgjorde vår inställning till det alternativ vi lade fram, och det som gör att vi nu säger nej till den typ av åtstramning som herr Bohman redovisade, är exakt de skäl som jag angav i mitt första inlägg. Vi menar att vi hade lagt upp åtstramningspolitiken på ett sådant sätt att vi hade stöd av de stora löntagarorganisationerna. Vårt förslag hade skapat bättre förutsättningar för en ändå svår avtalsrörelse. Det hade lett till möjligheter att nå en fördelning av en begränsad välfärdsökning – det vet vi att det blir i år – som hade tätt sig rättvis för flertalet människor i vårt land. Det är mycket väsentligt att man uppnår sådana resultat med sin politik. Dessutom tror vi – fast det får vi nu aldrig tillfälle att bevisa, eftersom den borgerliga majoriteten avslag alla våra förslag – att med den uppläggning vi ville ha av politiken, som började med skatteomläggningen och sedan gick vidare i budgetpolitiken, hade också inflationstakten varit lägre. Och framför allt hade den panikinbromsning som regeringen nu måst vidta, med ännu snabbare inflation som resultat, varit onödig.

Herr Bohman får kalla våra förslag för vad han vill. Jag vill ändå hävda att vi faktiskt har ansträngt oss. Vi gav regeringen en chans i januari och februari att tillsammans med oppositionen överväga om inte

Fredagen den
22 april 1977

*Om åtgärder mot
inflationen*

vissa besparingar borde göras i budgeten, om inte vissa skatter skulle höjas, om inte viss åtstramning borde ske. Den chansen tog ni inte, herr Bohman, och då är det ganska hjälplöst att nu stå och säga, när vi i oppositionen kritiserar er, att vi inte har några konstruktiva förslag.

Det är möjligt att de besparingar som vi ville göra inte passade den borgerliga majoriteten, men det man då sade var att budgeten var färdig och måste genomföras på det sätt som föreslagits. Nu lär man i kanslihuset vara i färd med att gå igenom anslag efter anslag och t. o. m. riva upp beslut som riksdagen redan fattat för att försöka rädda spillrorna av den ekonomi som började krossas av verkligheten redan i början av året.

Sedan gjorde herr Bohman en tolkning av mitt inlägg som jag inte kan anse riktig. Han sade: Herr Feldt menar inte att regeringen använder inflationen för att pressa ned konsumtionen och öka näringslivets lönsamhet. Jo, herr Bohman, precis det menar jag. Jag menar att om man med mer eller mindre berätt mod säger att vi måste acceptera en inflation på minst 10 % – och den kommer att bli större än så – för att hålla tillbaka konsumtionen, för att få den utbyggnad av näringslivet som behövs, då har man tagit inflationen i sin tjänst. Med det menar jag inte att det hade gått att undgå prisstegringar nu, men jag tycker att herr Bohman i sitt första inlägg om inte nonchalerade så i varje fall helt undvek att diskutera vad som skulle kunna göras åt den snabba ökningen i inflationstakten – i stort sett en fördubbling. Herr Bohman vet mycket väl att den nuvarande uppläggningspolitiken ökar takten i prisstegringarna i stället för att minska den, som man skulle kunna göra om man arbetade efter den plan mot inflationen som tydligen fanns åtminstone hos moderata samlingspartiet.

Herr ekonomiministern BOHMAN:

Herr talman! Nej, jag tänker inte ta upp den kastade handsken och gå in på den ekonomiska politiken. Det får vi tillfälle att göra när den reviderade finansplanen har framlagts. Då blir debatten betydligt mer intressant, för då vet herr Feldt vad han talar om, vilket han inte vet i dag.

Herr Feldt vidhåller att han menar att regeringen skulle avsiktligt använda inflationen för att pressa ned konsumtionen och på det sättet skapa bättre förutsättningar för de svenska företagen att öka konkurrenskraften. Jag trodde uppriktigt sagt bättre om herr Feldt, men jag får väl medge att jag hade fel, i varje fall i det här hänseendet.

Jag återkommer till analysen av vad som har hänt.

Under första kvartalet i år steg konsumentprisindex nästan exakt lika mycket som under motsvarande period förra året. Men det berodde på speciella förhållanden. Vi fick en höjning av priset på kaffe samt en höjning av skatten på tobak och energi. Detta hade vi ingen motsvarighet till förra året. Om man korregerar prisutvecklingen i förhållande till de här speciella faktorerna får vi en långsammare prisstegringstakt än vad vi hade förra året. Prisstegringarna under tolv månadersperioden mars

Fredagen den
22 april 1977

*Om åtgärder mot
inflationen*

1976 till mars 1977 är lägre än vad de var ett år tidigare.

Herr Feldt gjorde gällande att även om man tar hänsyn till sådana här faktorer, så är återstoden av prisstegringarna att hänföra till företagens inflationsförväntningar och förväntningar om lönekostnadsökningarna. Hur var det förra året?

Under perioden januari-mars 1976 steg priserna 3,4 % och under motsvarande tid 1977 3,5 %. Det skiljer alltså på 0,1 procentenheter. Tar man hänsyn till de speciella förhållandena, så motsvarar dessa 1976 1 % och 1977 1,5 %. Drar man bort detta får man alltså till resultat att de övriga prisstegringarna, som herr Feldt vill påstå berodde på förväntade lönehöjningar, 1976 var 2,4 % och i år 2 %.

Det var en större kostnadsökning och en större prisökning förra året än vad fallet är nu. Därmed faller herr Feldts kritik mot den nya regeringens helt till marken.

Räknar man sedan om utvecklingen för helår får man följande resultat: fram till mars har priserna, som jag redan nämnt, stigit med 3,5 %. Från mars förra året till mars i år var stegringen 9,9 %. Förra året var motsvarande siffror 3,4 och 11,3 %. För livsmedelsposten, som herr Feldt gjorde mycket väsen av, var förra årets prishöjningar under det första kvartalet 5,5 och för perioden mars 1975 till mars 1976 15,6 %. I år var det 5,5 för första kvartalet, dvs. lika mycket som förra året, och för helåret 11,5 %.

Allt tyder alltså på – om man skulle våga spå om framtiden – att utvecklingen skulle bli lugnare i år än under förra året.

De allmänna resonemangen – det här är svårt att skilja ut från hela den ekonomiska politiken – får vi tillfälle att ventilera och ventilera ordentligt i de debatter som följer efter det att den reviderade finansplanen har lagts på riksdagens bord.

Herr FELDT (s):

Herr talman! Det är ju bara så, att även om prisstegringen, rensad med herr Bohmans metod, var fyra tiondels procent större under första kvartalet 1976 än under första kvartalet 1977, återstår den helt fundamentala skillnaden att lönerna på större delen av den svenska arbetsmarknaden höjdes den 1 januari, den 1 februari och den 1 mars 1976 enligt tvåårsavtalen. Det är fullständigt meningslöst att, som herr Bohman, göra jämförelsen utan att ta hänsyn till att företagen i fjol hade en faktisk kostnadsökning. I år har ännu inga löner stigit, utan 35 företag har, som jag sade, hos pris- och kartellnämnden höjt sina priser enbart på den grunden att de *väntar sig* att lönerna skall stiga.

Vill herr Bohman höra på mig ett ögonblick nu? I finansplanen sade herr Bohman faktiskt någonting som jag fann värdefullt, nämligen att företagen inte borde öka inflationstakten genom att ta ut förväntade kostnadsökningar i förväg. Mot den bakgrunden finner jag det beklämmande att herr Bohman i dag inte kan säga att sådant faktiskt kan ha ägt rum och att han därför är beredd att upprepa sina krav på företagen att visa

litet ansvarsmedvetenhet i det här avseendet.

Herr talman! Herr Bohman har tydligen i likhet med sina kolleger bestämt sig för att i den här riksdagen skall man diskutera så litet som möjligt. Här skall man svara på så få frågor som möjligt. Hit skall man komma vid enstaka tillfällen och läsa upp preparerade manuskript och sedan återvända till kanslihusets relativa trygghet. Herr Bohman har alltså inte svarat på en enda av de frågor jag ställde till honom för att få faktiskt rätt nödvändiga kompletteringar av besynnerligheter och ofullständigheter i interpellationssvaret.

Jag vet inte vad regeringen anser att den har för skyldigheter gentemot den här riksdagen, men i en parlamentarisk demokrati är det faktiskt meningen, herr Bohman, att opposition och regering då och då skall konfronteras direkt i ett samtal, i en diskussion, och att regeringsledamöterna inte bara skall ex cathedra med långa mellanrum läsa upp av tjänstemän preparerade anföranden. Det är synd att herr Bohman inte nu tar chansen att förklara sig en smula inför de många miljoner svenskar som i dag undrar vart det bär iväg med prisstegringarna, hur det går med hushållskassan, hur mycket dagligvarorna kommer att stiga i år – blir det 15 % eller blir det mycket mer. Det är inte bara mig herr Bohman talar till – mig kan han väl strunta i – men det finns faktiskt en allmänhet som förmodas kunna följa diskussionerna i den här kammaren.

Om herr Bohman inte vill fortsätta debatten nu utan vill ta upp den igen när vi skall debattera hans finansplan – vi skall förresten också debattera momspropositionen – så gärna för mig. Men jag vill stryka under att den nonchalans som den här regeringen i olika avseenden visar mot riksdagen tror jag i längden kommer att bli påfrestande också för regeringen själv när det gäller dess allmänna anseende.

Herr ekonomiministern BOHMAN:

Herr talman! Skillnaden mellan herr Feldt och mig är ju att jag har i nästan 20 år sysslat med oppositionspolitik och fått tillfälle att höra hur man bedrev sin förkunelse från regeringssidan. Så det är klart att jag vet mer om hur man sysslar med oppositionspolitik än hur man sysslar med regeringspolitik. Men jag trodde faktiskt inte att det förhöll sig på det sättet att den gamla regeringens företrädare stod här i talarstolen och bara läste upp av tjänstemännen preparerade anföranden. Jag trodde att statsråden när de stod här i talarstolen hade satt sig in i frågorna så väl att de kunde sätta sin färg på uttalandena. Av herr Feldts inlägg att döma – herr Feldt vet ju hur det gick till i regeringen – stod alltså statsråden här och läste upp anföranden.

Herr Feldt klagar över att jag inte har svarat på frågor. Om herr Feldt lägger framför sig det interpellationssvar som jag har givit skall han finna att det innehåller svar på alla de frågor som herr Feldt har ställt. Sedan kan man göra utvecklingar av olika slag, slänga fram obestyrkta uppgifter och framföra hypoteser, och sådant kan vi naturligtvis spekulera över.

Men de frågor som har ställts till mig har jag besvarat i ett långt och uttömmande interpellationssvar.

Men så till resonemanget om de förväntade lönehöjningarna. Ja, lönehöjningar och andra höjda kostnader måste faktiskt tas ut i form av höjda priser, det vet den förutvarande handelsministern. De lönehöjningar, de kostnadsökningar som under ett helt år drabbar ett företag måste företaget ta ut på ett eller annat sätt. Det kan ta ut den samlade kostnadsbelastningen retroaktivt vid ett senare tillfälle, det kan slå ut den under en längre tid; det sammanlagda resultatet blir detsamma hur det än gör.

Herr Feldt gjorde gällande att enligt uppgifter från pris- och kartellnämnden – som faktiskt inte har klagat hos regeringen och begärt ökade uppdrag och ökade bemyndiganden – skulle ett stort antal företag i förskott ha tagit ut för mycket av förväntade lönehöjningar. Enligt vad jag vet var det i mars elva företag av hundratusentals svenska företag som återopade de lönehöjningar som de visste skulle komma som motiv för att höja sina priser. Elva företag av hundratusentals företag – det är att göra hönor av fjädrar.

Herr FELDT (s):

Herr talman! Herr Bohman återvänder till sitt favoritämne – den socialdemokratiska regeringen och dess sätt att arbeta. Jag vill bara tala om för honom att – och det vet han bättre än jag – vi dessutom hade för vana att inlåta oss i debatter i den här kammaren; om det kom ytterligare frågor som vi ansåg det vara väsentligt att få belysa tog vi den debatten. Det är det här sättet att smita undan från den direkta diskussionen som jag har påtalat.

Sedan är det inget fel att tjänstemän skriver interpellationssvar. En ekonomiminister av herr Bohmans status har mycket annat att göra än att sitta och skriva enskilda svar. Jag tror säkerligen att herr Bohmans personlighet återspeglas i svaret. Jag tror nästan att jag kan utgå från att andra personligheter i regeringen inte på samma sätt hade nonchalerat inflationens konsekvenser när det gäller fördelningen av inkomster, förmögenhet och välbefinnande. Det är en fråga som herr Bohman över huvud taget inte vill ta upp till diskussion.

Herr Bohman säger nu att SPK inte har klagat – man är där tydligen mycket nöjd med läget. Det har i varje fall förekommit uppgifter i tidningarna att SPK hos regeringen vid inte mindre än fyra tillfällen aktualiserat frågan om direkta prisengripanden, dvs. prisstopp, men att regeringen vägrat att följa det rådet från pris- och kartellnämnden. Det är faktiskt ganska allvarligt. Om pris- och kartellnämnden skall kunna fullgöra de uppgifter som även herr Bohman vill lägga på den, nämligen att bedriva en intensiv prisövervakning, måste nämnden, när den kör fast i sina överläggningar med företagen, känna att den har stöd från regeringen också på så sätt att direkta ingripanden kan förekomma. Den principiella ovilja att göra sådana här ingripanden, som jag förmodar

att handelsministern har, får naturligtvis också den konsekvensen att den prisvårdande myndigheten inte kan fullgöra sin övervakningsskyldighet. Företagen vet ju att det bara är att strunta i vad pris- och kartellnämnden säger – det händer ändå ingenting.

Herr Bohman säger att han svarat på alla frågor jag ställt – det skulle han ha gjort redan i interpellationssvaret; därefter skulle jag bara ha kommit med diverse ovidkommande påståenden eller obestyrkta uppgifter. Jag har ställt flera frågor, men jag har inte fått svar på någon av dem. I varje fall två av dessa frågor förtjänar att upprepas – herr Bohman skall inte komma undan dem nästa gång vi träffas i en debatt.

Den ena av dessa frågor var denna: Hur mycket kommer dagligvarorna att stiga i pris i år? I den prognos som herr Bohman redovisade måste det ingå också en bedömning av vad som händer med livsmedlen och övriga nödvändighetsvaror som hushållen köper varje dag. De bedömningar som gjorts – de kan vara felaktiga, och därför borde herr Bohman känna ett starkt behov av att undanröja dessa felaktiga bedömningar – går ut på att prisstegringen på dagligvaror kommer att ligga på närmare 20 %. Det är klart att det skrämmer upp en massa människor som vet att de inte har någon chans att i år kompensera denna prisstegring via inkomsthöjningar. Därför borde det faktiskt ligga i herr Bohmans eget intresse att han säger någonting på den punkten.

Den andra frågan som jag vill upprepa föranleddes direkt av det kryptiska uttalande av augurisk art som herr Bohman gör i slutet av sitt interpellationssvar, där han beklagar att det *hiuills* varit omöjligt att få några överläggningar om statlig inkomspolitik. Jag frågade: Vad menar herr Bohman med det? Förstår inte herr Bohman att det här kommer att sätta i gång en rad spekulationer om vad regeringen kan ha i kikaren? Det är kanske herr Bohmans avsikt att sådana spekulationer skall komma i gång. Men försök då inte påstå att min fråga var obefogad eller byggde på obestyrkta uppgifter. Frågan var ett direkt resultat av den teknik som herr Bohman använder i sitt interpellationssvar.

Herr ekonomiministern BOHMAN:

Herr talman! Jag tänkte faktiskt inte gå upp igen, men den fråga som herr Feldt ställde mot slutet av sitt senaste anförande motiverar att jag säger någonting. Herr Feldt drar nämligen orimliga och felaktiga slutsatser av vad som är skrivet.

Herr Feldt apostroferade i sin fråga den plan mot inflation som moderata samlingspartiet utarbetade förra året. I den planen står det att man skulle ta upp överläggningar med arbetsmarknadens parter och garantera dem en viss real inkomsthöjning. Sådana överläggningar har inte kommit till stånd. Den nya regeringen har i linje med riksdagens beslut för ett år sedan om att statsmakterna skulle ta upp överläggningar med arbetsmarknadens parter försökt få till stånd sådana överläggningar, men det har av olika skäl inte lyckats. Och jag skall inte klandra arbetsmarknadens parter för det. Inbjudan till överläggningarna kom väldigt sent.

Nr 114

Fredagen den
22 april 1977

*Om åtgärder mot
inflationen*

Fredagen den
22 april 1977

*Om åtgärder mot
inflationen*

Men den typ av stabiliseringspolitiska överläggningar, där man träffas för att diskutera samhällsekonomi, de problem som finns, förutsättningarna för att bekämpa inflationen och allt möjligt annat, har en enhällig riksdag, såvitt jag kommer ihåg – jag minns inte hur det var med kommunisterna – ställt sig bakom. Och jag beklagar att den typen av sammankomster inte kommit till stånd. Så om herr Feldt tycker att det är fel med den typen av sammankomster så kritiserar herr Feldt den då enhälliga riksdagen.

Herr FELDT (s):

Herr talman! Men, herr Bohman, om det var så att de överläggningar herr Bohman åsyftade hade karaktären av allmänna samtal om samhälls-ekonomi och olika tänkbara utvecklingsalternativ, varför då ta upp utrymme i interpellationssvaret med detta långa citat?

Jag kan parentetiskt skjuta in att om jag trodde att orden var författade av moderata samlingspartiets riksorganisation så beror det på en något oklar syftning i texten. Det står nämligen "där", och ingen vet om man hamnar hos moderata samlingspartiet eller OECD i Paris. Men jag fick alltså besked nu av herr Bohman att den här texten var OECD:s.

Men varför då återopa denna text? Där står nämligen om någonting helt annat än allmänna samtal. Där står att man skall uppnå samförstånd mellan berörda parter om det reala utrymmet för högre löner under 1977 med hänsyn till det aktuella bytesbalansunderskottet, den svenska industrins kostnadsläge och nödvändigheten av att bibehålla en hög investeringsnivå inom näringslivet och att – under förutsättning att samförstånd kan uppnås – finanspolitiken kan medverka till att garantera en given ökning av de reala disponibla inkomsterna med så små nominella löncökningar som möjligt.

Detta är, herr talman, med alla rimliga metoder och definitioner det samma som statlig inkomstpolitik, och det är det OECD faktiskt talar om! Så om inte herr Bohman har förstått att detta var inkomstpolitik så var det på tiden att det gick upp för honom.

Men i så fall kvarstår mysteriet om varför han beklagar att man hittills inte har fått sådana överläggningar. Om detta var syftet borde man önska sig att han klargjorde under vilka förutsättningar sådana överläggningar skulle kunna ske.

Det som hänt sedan riksdagen diskuterade detta är ju inflationsutvecklingen, den hårda konfrontationen på avtalsmarknaden och en politik från regeringens sida som sannerligen inte gett löntagarna något hopp om att det är hos regeringen de har att bevaka sina intressen.

Sedan, herr talman, får jag bara beklaga att herr Bohman inte tar chansen att åtminstone vederlägga vad jag säger. Jag har nämligen påstått att jag tror att inflationen i år blir 12 % och att den för nödvändighetsvarorna kan gå upp till 20 %. Herr Bohman behöver inte nedlåta sig till att besvara några frågor, det är bara att gå upp och säga: Herr Feldt pratar strunt – det blir 10 %, och dagligvarorna kommer inte att

stiga med mer än . . .

Det skulle vara förvånande om inte herr Bohmans kolleger tycker att han missar en chans han borde ta nu.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 114

Fredagen den
22 april 1977

*Om medgivande till
högstadiundervis-
ning vid privat skola*

§ 3 Om medgivande till högstadiundervisning vid privat skola

Fru statsrådet MOGÅRD erhöll ordet för att besvara fru *Gradins* (s) den 29 mars anmälda fråga, 1976/77:353, och anförde:

Herr talman! Fru Gradin har frågat mig om jag vill redovisa på vilket sätt regeringen vid beslutet att medge att Carlssons privata högstadieskola i Stockholm får inrättas med årskurs 7 har tagit hänsyn till beslutets inverkan på organisationen av de närliggande allmänna skolorna.

Godkännande av enskild skola regleras i skollagen, som bygger på ett betänkande av 1957 års skolberedning.

Vid prövning av om en enskild skola skall godkännas borde enligt beredningen hänsyn bl. a. tas till den inverkan som en enskild skola kan ha på organisationen av närliggande allmänna skolor och på de strävanden som samhället vill främja med de allmänna skolorna och som tar sig uttryck i skolans målsättning.

Någon sådan regel finns dock inte i skollagen. Frågan om enskilda skolors inverkan på organisationen av de närliggande allmänna skolorna har inte heller berörts av departementschefen, varken i propositionen 1962:54 angående reformering av den obligatoriska skolan m. m. eller i propositionen 1962:136 med förslag till skollag m. m.

Skollagen ger således inte stöd för ett sådant hänsynstagande som fru Gradin efterlyser.

Fru GRADIN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Mogård för svaret.

Nu säger statsrådet att hon inte i sin prövning av det privata högstadiet har kunnat ta hänsyn till konsekvenserna för det närliggande skolväsendet i Stockholms kommun. Men oavsett om detta synsätt är lagfäst eller ej har detta varit en praxis man har jobbat med sedan 1962, både i den gamla regeringen och ute i kommunerna. Man har ansett att skolberedningens rekommendation var vettig för att kunna ge alla barn en bra grundskola. I Stockholms kommun, som har en mycket sned befolkningssituation, har vi haft stora problem att organisera grundskolan så att barnen har skolan i sin närhet. Vi har t. o. m. infört B-skolor just för att klara närhetsprincipen. Om vi inte väger in frågan om hänsyn till det allmänna skolväsendet kan man fråga vart det bär hän, inte minst från ekonomisk synpunkt. Jag skulle vilja fråga statsrådet om hon är beredd att medverka till en ändring, så att vi kan ta sådana här hänsyn

Fredagen den
22 april 1977

*Om medgivande till
högstadiundervis-
ning vid privat skola*

i fortsättningen, eftersom det har varit en allmän praxis.

Men, herr talman, oavsett hur det förhåller sig juridiskt i frågan om hänsyn till närliggande skolsystem borde statsrådet ha sagt nej i det aktuella fallet, just med hänsyn till skollagen som säger att den enskilda skolundervisningen till art, omfattning och allmän inriktning väsentligen skall motsvara den i grundskolan. Carlssons skola kommer inte att uppfylla det kravet, den har en språklig profil som man helt satsar på och kommer i praktiken inte att ha olika tillvalsämnen.

Jag kan i min slutsats inte komma ifrån att det enda motivet för att medge detta högstadium är att vissa välmående barn skall slippa beblanda sig med våra ungar här i Stockholms kommun.

Tydligen skall vi få en moderat profil också på skolpolitiken, liksom på många andra områden. En konsekvens av statsrådets beslut är, herr talman, att det allmänna skolväsendet allvarligt skadas. Statsrådet är ju faktiskt anställd för att framför allt ansvara för det allmänna skolväsendet, och då gäller det att stötta upp kommuner och skolstyrelser – inte privata institutioner som dessutom ofta finansieras med skattefria medel.

Fru statsrådet MOGÅRD:

Herr talman! Det var roligt att få reda på att jag är anställd för att i första hand ansvara för barnen i det allmänna skolväsendet. Jag hade den uppfattningen att jag ansvarar för alla svenska barns skolgång i åldrarna mellan 7 och 16 år, och jag tror att jag håller mig till min tolkning även i fortsättningen.

Fru Gradin hänvisar till den praxis som har gällt. Det förhåller sig skandalöst nog så att det icke har funnits någon enhetlig praxis. Det har icke kunnat utformas någon sådan, eftersom man inte har utgått från den lagstiftning som gäller, utan man har gjort avsteg när det har passerat, och det har man säkert gjort i Stockholm då och då. Enligt min mening borde den förra regeringen för länge sedan, t. ex. år 1962, ha sett till att de synpunkter man ville lägga på frågan om enskilda skolor fördes in i gällande skolparagrafer. Att utan vidare gå ifrån den lagstiftning och de förarbeten som låg till grund för departementschefens uttalanden i propositionen överensstämmer inte med den praxis som jag tycker är önskvärd.

Jag skulle vilja föreslå att fru Gradin börjar med att studera denna fråga ganska noggrant – det har hon troligen inte gjort – och därefter väcker en motion under den allmänna motionstiden i januari. För min del avser jag att närmare utreda dessa förhållandevis svåra problem, som tidigare har nonchalerats. Jag vill t. ex. utreda frågan, om inrättandet av enskilda skolor har den effekt som fru Gradin påstår, nämligen att det allmänna skolväsendet rascas.

Fru GRADIN (s):

Herr talman! Jag håller med fru Mogård om att det här är ett allvarligt problem, eftersom vi ju måste se till att alla barn garanteras en bra kvalitet

i den allmänna skolan och eftersom ytterst få föräldrar har möjlighet att sätta sina barn i privatskolor. Vi måste således se till att kommunerna och skolstyrelserna gör en planering på det här området.

Det är möjligt att jag bör ta upp denna fråga i en motion för att vi skall åstadkomma en sådan ändring, och vi borde tillsammans kunna finna en lösning för att garantera alla våra barn en likvärdig skola. Det är i det sammanhanget intressant att statsrådet avser att utreda den här frågan, och jag hoppas då att detta sker i form av en parlamentarisk utredning så att inte minst kommunerna kan få insyn i detta arbete.

Fru statsrådet MOGÅRD:

Herr talman! Det vare mig naturligtvis fjärran att säga nej till de samarbetsinbjudningar som fru Gradin kommer med. Jag vill bara betona att jag med största förtjusning samarbetar inom den lagstiftning som gäller. Om vi har en annan uppfattning om vad som bör gälla, så får vi ändra lagstiftningen.

Sedan vill jag säga att jag icke har talat om någon utredning. Jag har däremot sagt att frågorna måste närmare studeras, och då menar jag inte studera med avsikt att åstadkomma det ena eller det andra resultatet, utan helt enkelt att klarlägga fakta i frågan.

Fru GRADIN (s):

Herr talman! Nu gäller det ju att följa lagen också i det här sammanhanget, dvs. när det gäller Carlssons skola. I detta fall är jag ytterst tveksam beträffande den tillstyrkan som statsrådet har gjort, eftersom denna skolas undervisning vad gäller arten, innehållet och organisationen i praktiken inte kommer att få den omfattning som skollagen säger. Här handlar det om en exklusiv skola, och sådana skolor skapar ett segregerat system som jag inte heller tycker är acceptabelt utifrån lagstiftningens utformning.

Fru statsrådet MOGÅRD:

Herr talman! Två gånger har nu fru Gradin givit belägg för att hon faktiskt inte har studerat regeringens beslut. I beslutet står det:

”För att Carlssons Högstadieskola, som skall omfatta två klasser i årskurs 7, skall uppfylla nämnda villkor” – nämligen att väsentligen motsvara grundskolans undervisning – ”i fråga om undervisning i tillvalsämnen krävs att skolan har resurser minst i den omfattning som följer av 5 kap. 21 § andra stycket i skolförordningen – – –”

Detta innebär ett förbehåll från regeringens sida, och jag kan inte tänka mig att här ta upp en debatt om huruvida Carlssons skola följer de beslut som regeringen har fattat. Jag måste säga att jag tycker att det är ganska olämpligt att i detta sammanhang ta upp en sådan debatt.

Överläggningen var härmed slutad.

Fredagen den
22 april 1977

Om ökad investeringsram för skolbyggnader

Fru statsrådet MOGÅRD erhöll ordet för att besvara herr Jönssons i Arlöv (s) den 31 mars anmälda fråga, 1976/77:363, ocn anförde:

Herr talman! Herr Jönsson i Arlöv har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att öka investeringsramen för skolbyggnader i enlighet med riksdagens beslut.

Regeringen avser att återkomma till riksdagen i fråga om investeringsramen för skolbyggnader i kompletteringsproposition som väntas föreläggas riksdagen i månadsskiftet april-maj.

Herr JÖNSSON i Arlöv (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Mogård för svaret på min fråga, även om jag tycker att svaret inte var tillfredsställande.

Statsrådet Mogård hänvisar till den kommande kompletteringspropositionen, men eftersom riksdagen så sent som den 23 mars i år enhälligt uttalade att regeringen bör öka investeringsramen för nästa budgetår kan man ställa frågan: Vad har kompletteringspropositionen med detta att göra? Riksdagen har ju redan givit regeringen ett bemyndigande. Är det inte meningen att riksdagens beslut skall effektueras?

I svaret fanns tyvärr inte heller någon dementi på massmediernas uppgifter om att även skolbyggandet i stor utsträckning skall uppskjutas i samband med att man vidtar ekonomiska åtstramningsåtgärder. Och orsaken till min fråga är just en skrivelse som skolöverstyrelsen via länsskolnämnderna har tillställt kommunerna. Med utgångspunkt i riksdagens beslut beträffande investeringsramen för skolbyggandet det kommande budgetåret upptas där den plan som kommunerna kan räkna med att bygga efter under återstående delen av nu löpande budgetår och budgetåret 1977/78. Det är i sanning ingen uppmuntrande läsning! Man förstår den reaktion som kommunerna så påtagligt ger uttryck åt. Gymnasieskolan drabbas särskilt hårt – så hårt att inte en enda kvadratmeter har kunnat tilldelas landets näst största län. Detta innebär att kommunernas långtidsplaner sätts ur spel och angelägna behov för utbildningen på den högprioriterade vårdsidan måste skjutas på framtiden. Detta kommer att gälla för såväl Helsingborg som Malmö.

Men även för grundskolan ter sig framtiden dyster – och då är ändå grundskolan en obligatorisk skolform på vilken medborgarna har rätt att ställa krav om ett rimligt mått av service. Malmöhus län – för att här nämna det län som jag bäst känner till – kan räkna med att få tillgodosett ett byggnadsbehov på uppskattningsvis 9 000 m² mot ett klart uttalat behov på nära 32 000 m² nettogolvyta.

Enligt uppgifter i tidningspressen skall investeringsvolymen för skolbyggen för nästa år minska i stället för att öka. Vill statsrådet Mogård i dag dementera dessa uppgifter och ge ett löfte om att riksdagens beslut skall effektueras? Finns det underlag för uppgifterna i pressen, eller kan

statsrådet i dag lova att investeringsvolymen kommer att öka i förhållande till budgetpropositionens förslag och i enlighet med riksdagens beslut?

Nr 114

Fredagen den
22 april 1977

Fru statsrådet MOGÅRD:

Herr talman! Jag kan förstå att herr Jönsson i Arlöv inte tyckte att svaret var omfattande och utförligt, men det var heller inte meningen. Vi har ju en sådan praxis att om det väntas en proposition ganska snart, så avvaktar vi med att debattera frågorna till dess propositionen har presenterats.

Om ökad investeringsram för skolbyggnader

Jag tänker inte frågå det svar som jag här har givit. Däremot kan jag säga att det är naturligtvis mitt ansvar – och även mitt stora intresse, det kan jag försäkra herr Jönsson – att vi skaffar oss de skolbyggnader som behövs för både grundskolan och gymnasieskolan, men jag vill hävda att vi där behöver inhämta ganska mycket faktiska uppgifter ytterligare. Man kan inte, som herr Jönsson gjorde, ställa tilldelade medel mot de behov som redovisas någonstans. Herr Jönsson vet säkert mycket väl att det alltid finns ett fyra gånger större behov än vad det kan bli tal om att ge medel till. Det påstås gång på gång i debatten om utbyggnaden av skolbyggnaderna att här riskerar barnen att stå utan tak över huvudet i sin skolgång, men jag kan försäkra herr Jönsson i Arlöv att så inte kommer att ske. Det kan jag lova.

Herr JÖNSSON i Arlöv (s):

Herr talman! Jag tackar för detta kompletterande svar.

Vi har emellertid inte här fått några dementier av uppgifterna i tidningspressen om nedskärning av skolbyggnadsvolymen, och det är den nedskärningen i skolöverstyrelsens cirkulär som har förorsakat de många oroliga frågorna från skolstyrelserna.

I denna situation har vi också anledning att dela oron. Eller vilket besked, fru Mogård, skall man ge t. ex. Höganäs, där skolstyrelsen skall svara för 36 klasser på högstadiet i en skola byggd för 21 klasser, Svedala där motsvarande tal är 28 och 15, eller Vellinge där siffrorna är 39 och 30 och antalet klasser fram till 1979/80 växer till 46? Såvitt jag förstår krävs det i dessa fall verkliga krafttag. Vi kan vara överens om att SIA-skolan är värd ett bättre öde än att framföras under sådana vändor.

Det är därför i hög grad angeläget att regeringen snarast utnyttjar det bemyndigande som riksdagen nyss har gett den. Det beslutet var en viljeyttring från riksdagens sida. Jag hoppas att statsrådet Mogård försöker få sina motsträviga regeringskolleger med sig, så att hon lyckas infria förväntningarna.

Överläggningen var härmed slutad.

Fredagen den
22 april 1977

Om ökat statsbidrag till inbyggd yrkesutbildning m. m.

§ 5 Om ökat statsbidrag till inbyggd yrkesutbildning m. m.

Fru statsrådet MOGÅRD erhöll ordet för att besvara herr Olssons i Järvsö (c) den 31 mars anmälda fråga, 1976/77:364, till herr utbildningsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Olsson i Järvsö har frågat utbildningsministern när förslag kommer att läggas fram för riksdagen om ökat statsbidrag till inbyggd yrkesutbildning och vilken inriktning förslaget kommer att få. Enligt fastställd ärendefördelning är det jag som har att besvara frågan.

I propositionen 1976/77:100 (bil. 12 s. 320, 337) anges att jag avser att senare återkomma till regeringen med förslag om förbättrat statligt bidrag till inbyggd utbildning utom vård, samt för företagsskola och lärlingsutbildning. Riksdagen har uttalat (UbU 1975/76:21) att nya bestämmelser för statsbidrag till inbyggd utbildning bör träda i kraft fr. o. m. budgetåret 1978/79. Ärendet kommer därför att behandlas i höstens budgetarbete och förslag föreläggas 1977/78 års riksmöte. Jag kan således inte nu redogöra för den närmare inriktningen av förslaget.

Herr OLSSON i Järvsö (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Mogård för svaret på min fråga.

Jag kan inte säga att jag är nöjd med svaret, eftersom det varken utlovas nya riktlinjer eller, som jag hade vissa förhoppningar om, att höjningen av bidraget skall komma tidigare än riksdagen beslutat. Man hade kunnat vänta sig att den nya regeringen varmt intresserat sig för den här frågan och därför forcerat arbetet för att få fram ett förslag redan i år, så att de höjda bidragen skulle kunna gälla nästkommande budgetår, dvs. fr. o. m. den 1 juli 1977.

Anledningen till att denna fråga ställdes är att näringslivet är mycket intresserat av att den här utbildningen byggs ut. Den speciella lärlingsutbildningen förekommer särskilt inom vissa hantverksyrken och på orter där det inte finns gymnasieskola eller där det finns sådan men med ett begränsat antal yrkesgrenar. Den inbyggda utbildningen är uppskattad, eftersom den, liksom båda de här utbildningsformerna, även för dem som tidigare fått gymnasial yrkesutbildning är en mycket bra inskolning. Ungdomarna som deltar i inbyggd utbildning eller lärlingsutbildning får här en direkt kontakt med näringslivet, som både ungdomarna och företagen anser vara mycket värdefull.

Statsbidraget har varit oförändrat under mer än 15 år, och motionsvägen har det flera gånger gjorts framställningar från riksdagens sida. Ett par gånger har även riksdagen uttalat att frågan bör lösas. Skolöverstyrelsen har också flera gånger uttalat att de förslag som legat sedan omkring 1970 och som yrkesutbildningsutredningen tagit upp och bearbetat bör genomföras. Det har alltså varit en utpräglad långrotning i det här ärendet.

De ersättningar som nu utgår är snarast symboliska. De är så låga att de egentligen inte kan uppmuntra ett företag att utnyttja denna bi-

dragsform. De avstår också många gånger, även om de har elever i inbyggd utbildning eller lärlingsutbildning, från bidrag med hänsyn till det krångel som ändå följer med sådana.

Dessutom tillkommer att man i dag satsar mycket stora medel på arbetslöshetsåtgärder av olika slag, såsom beredskapsarbete för ungdom, 25-kronan osv. Det är enorma resurser som i det sammanhanget ställs till förfogande för sysselsättningsbefrämjande åtgärder.

Skulle man inte ha kunnat ta upp denna fråga ur den synvinkeln att man tillsammans med näringslivets organisationer kunde pröva möjligheten att inrätta en tillfällig bidragsform i avvaktan på en kommande, mera utarbetad lösning?

Fru statsrådet MOGÅRD:

Herr talman! Jag delar givetvis i stor utsträckning herr Olssons i Järvsö uppfattning om värdet av inbyggd yrkesutbildning, och det svar som jag har avgivit skall inte tolkas så att jag har en negativ inställning till denna utbildning, tvärtom. Men det finns vissa problem i sammanhanget. Ett är naturligtvis det som herr Olsson talar om, nämligen i vilken utsträckning man kan använda bidragen till den inbyggda utbildningen i arbetslöshetshämmande syfte. Ett annat problem är att eleverna ju faktiskt bör stå under skolans tillsyn också under den tid som denna utbildning pågår. Det har faktiskt förekommit vissa missförhållanden som man inte kunnat acceptera.

Allt detta gör att denna fråga noga begrundas inom departementet, och där pågår ett förberedelsescarbete. Som jag har sagt i mitt svar kommer också frågorna om utbildningens omfattning, bestämmelser för statsbidrag, utbildningens inriktning m. m. att tas upp i kommande budgetproposition, där förslag skall framläggas på området.

Herr OLSSON i Järvsö (c):

Herr talman! Visst kan det förekomma att förhållandena i sådana här utbildningsformer inte är perfekta i alla avseenden, men dessa frågor har ändå varit föremål för utredning under ett tiotal år, och man borde vid det här laget ha kommit fram till en lösning, med tanke på att det förekommit ett starkt tryck från näringslivet till förmån för denna utbildningsform jämsides med den vanliga yrkesutbildningen.

Jag tycker att man särskilt nu, när så många ungdomar är utan arbete och utan utbildning, borde ta till vara den resurs som består i att företag erbjuder sig att ta emot elever, och man borde stimulera företagen att göra detta. Därför hemställer jag till statsrådet Mogård att hon tar upp kontakter med näringslivets organisationer för att överlägga om denna fråga. Sådana kontakter kan dessutom bli värdefulla när det gäller att finna en slutgiltig lösning som kan tillfredsställa samtliga parter i det här sammanhanget.

Överläggningen var härmed slutad.

Fredagen den
22 april 1977

Om ökad rekrytering av musiklärare, m. m.

Fru statsrådet MOGÅRD erhöll ordet för att besvara herr Ångströms (fp) den 24 mars anmälda interpellation, 1976/77:123, och anförde:

Herr talman! Herr Ångström har frågat mig om jag avser att vidtaga några åtgärder för att förbättra arbetsförhållandena för musiklärarna inom grundskolans högstadium och gymnasieskolan och om jag avser att vidtaga några ytterligare åtgärder för att förbättra rekryteringen av musiklärare till den obligatoriska skolan.

Inledningsvis vill jag erinra om att regeringen i propositionen om utbildning och forskning inom högskolan m. m. har föreslagit flera åtgärder som är avsedda att förbättra rekryteringen av musiklärare till skolan. En särskild utbildning för lärare som undervisar i musik i skolan men som saknar behörighet i ämnet har tidigare under 1970-talet anordnats under fyra budgetår. Enligt regeringens förslag skall en sådan utbildning återupptas fr. o. m. nästa budgetår. Vidare föreslås i propositionen en ökning av den särskilda ämnesutbildningen i musik med 24 platser som är avsedda att användas för speciella grupper av studerande som snabbt kan komma ut i lärtjänstgöring. Ytterligare åtgärder i samma syfte kan göras men får provas i det årliga budgetarbetet.

De av herr Ångström redovisade svårigheterna för musiklärare hänger till viss del samman med den konstruktion med lärare i endast ett ämne som är vanlig i grundskolan. Lärarutbildningskommittén och organisationskommittén för den högre musikutbildningen lade därför fram förslag om att utbilda lärare i mer än ett ämne inom områden där flertalet lärare f. n. undervisar huvudsakligen i ett ämne. Därför har det under senare år främst satsats på att bygga ut tvåämnesutbildning av lärare som förutom musik har ett annat ämne i sin utbildning och i sin tjänst.

Jag vill också erinra om att det i propositionen om skolans inre arbete anges att överläggningar skulle upptas med Kommunförbundet om möjligheterna att förena undervisning i musik i grundskola och kommunal musikskola. Det borde på det sättet vara möjligt att bredda musiklärarnas möjligheter att tjänstgöra inom olika skolformer med delvis olika verksamhetsformer. Intresset från både grundskolans och den kommunala musikskolans lärare torde vara stort för en sådan anordning. Denna innebär att man genom tjänstgöring inom samma ämnesområde kan skapa en mer attraktiv och varierad tjänstgöring för olika musiklärare. Dessa överläggningar pågår f. n.

Inom utbildningsdepartementet förbereds f. n. en proposition om förändringar bl. a. i den nuvarande musiklärarutbildningen. En reformerad musiklärarutbildning bör kunna öka musiklärarnas möjligheter att bättre svara mot de krav som skolan ställer i fråga om undervisning i musik.

Förändringar i utbildningen bör också kunna bidra till att förbättra musiklärarnas arbetsförhållanden och öka rekryteringen till skolan liksom möjligheterna att musiklärarna i större utsträckning än nu stannar kvar i skolan.

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Mogård för det svar som hon har gett på min interpellation.

Jag hade i interpellationen tagit upp de svåra arbetsförhållanden som musiklärarna har, främst då det gäller grundskolans högstadium och gymnasieskolan men även på andra utbildningsnivåer. Vidare har jag påpekat att detta har haft en dämpande inverkan på rekryteringen och att det av den anledningen också har uppstått brist på kompetenta musiklärare inom denna del av det obligatoriska skolväsendet.

I sitt svar har statsrådet Mogård främst uppehållit sig vid de rekryteringsfrämjande åtgärderna, hur man skall öka utbildningen, hur utbildningen skall omläggas från ettämneshögskola till tvåämneshögskola osv.

Jag tror att detta är viktiga och värdefulla reformer, men det allra viktigaste i denna fråga är just musiklärarnas arbetsförhållanden. Därför vill jag påpeka att i grundskolans högstadium och gymnasieskolan, för att ta det exemplet, har musiklärarna en undervisningsskyldighet på 30 veckotimmar. Om man gör en jämförelse med övriga lärarkategorier på motsvarande skolenivåer, visar det sig att i grundskolans högstadium har en ämneslärare 24 timmar i veckan, och på gymnasienivå har en lektor och en adjunkt 21 timmars undervisningsskyldighet. Det är alltså att jämföra med musiklärarnas undervisningsskyldighet på 30 veckotimmar.

Om man tittar på den undervisning som bedrivs vid lärarhögskolan, visar det sig att en lektor i ämnesteorier och -metodik har 396 timmar per läsår, medan en musiklärare motsvarande en adjunkt i samma skola har 820 timmar per läsår, dvs. mer än dubbel tjänstgöringsplikt gentemot de övriga lärarkategorierna.

Dessa arbetsförhållanden med den omfattande tjänstgöringsplikten upplevs av musiklärarna som i det närmaste omöjliga, och det är väl den främsta orsaken till att musiklärarna flyr den obligatoriska skolan och tar tjänster som kyrkomusiker eller i den kommunala musikskolan, där de får bättre arbetsförhållanden.

Om jag skall ge ytterligare belägg för musiklärarnas arbetssituation vill jag ta exemplet att av musiklärarnas undervisningsskyldighet på 30 undervisningstimmar i veckan kan 23 klasstimmar innebära att musikläraren möter 450 elever i 15 olika klasser. Det är då naturligtvis svårt att uppfylla vederbörande lärares ambitioner att meddela sina elever en meningsfull undervisning. Lärarna har i bästa fall också ambitionen att ge en individuell undervisning till särskilt intresserade elever.

Detta bör ses mot bakgrunden av att gymnasieutredningen har visat att musiken är elevernas största fritidsintresse. Det är klart att musiklärarna känner mycket hårt personligt tryck om de inte kan fånga upp detta stora musikintresse hos eleverna. Det är omvittnat att musiklärarna är en lärarkategori med hängivet intresse för sitt yrke, och det är klart att de då finner det särskilt otillfredsställande om de inte kan lösa sina uppgifter på det sätt de skulle önska.

Nr 114

Fredagen den
22 april 1977

*Om ökad rekrytering av musiklärare,
m. m.*

Fredagen den
22 april 1977

Om ökad rekrytering av musklärare, m. m.

Statsrådet Mogård har talat om rekryteringsåtgärder, som bl. a. behandlas i propositionen om högskolan, med ökad utbildningskapacitet och ändrad inriktning av undervisningen, men jag vill avslutningsvis bara kortfattat säga att den bästa rekryteringsåtgärden för musklärarna är att skapa bättre arbetsförhållanden för dem. Jag vill därför efterhöra om statsrådet Mogård ämnar arbeta i den riktningen.

Fru statsrådet MOGÅRD:

Herr talman! Jag har svarat på herr Ångströms frågor, där jag så att säga har befogenhet att svara. De här frågorna har närmast gällt rekryterings- och utbildningsåtgärder.

Herr Ångström relaterar arbetsförhållandena för musklärarna och hävdar att de kan möta 450 olika elever. I mitt interpellationssvar har jag just framhållit att ett av problemen för musklärarna är att de bara undervisar i ett ämne. Det problemet kan alltså åtminstone delvis lösas genom att vi får en tvåämnesutbildad lärarkår även i musik.

Undervisningsskyldigheten är däremot en fråga som vi definitivt inte kan diskutera här, utan det är en sak mellan de förhandlande parterna.

Vad beträffar gruppstorleken kan man gott tänka sig att det är någonting som skall beslutas lokalt vid diskussionerna om hur resurserna skall fördelas. Det gäller alltså SIA-beslutets konsekvenser. Man kan naturligtvis på sina håll bedöma det så, att musklärarnas arbetsförhållanden är så besvärliga att man just där kanske vill dela upp grupperna, men vi har ju genom SIA-beslutet varit överens om att inte ha dirigerande centrala beslut som skall gälla lika över hela landet.

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Vid debatten om de åtgärder som kan vidtas för att förbättra arbetsförhållandena för musklärarna är det ju många instrument som man kan spela på – för att nu använda musikspråk. Jag anser emellertid att statsrådet Mogård har ett övergripande ansvar då det gäller att klara rekryteringen till muskläraryrket i det obligatoriska skolväsendet, och därför bör statsrådet ta de initiativ som är möjliga. Till de möjliga initiativen hör att inleda diskussioner med andra organ som kan ha inflytande just på detta område. Jag hoppas att statsrådet vill ta de initiativen. Musklärarna skulle hälsa detta med största tillfredsställelse, och jag tror också att ett resultat ganska snabbt skulle visa sig i rekryteringssiffrorna till muskläraryrket för den obligatoriska skolan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om rätten till ersättning för utebliven rörelsevinst vid expropriation av byggnadsföretag tillhörig mark

Nr 114

Fredagen den
22 april 1977

Fru bostadsministern OLSSON erhöll ordet för att besvara herr *Bergmans* (s) den 30 mars anmälda interpellation, 1976/77:127, och anförde:

Herr talman! Herr Bergman har frågat mig om jag anser att ersättning för utebliven rörelsevinst vid expropriation av mark från byggnadsföretag är förenlig med statsmakternas principiella markpolitiska intentioner.

Gällande expropriationslag tillkom så sent som år 1972. Den centrala ersättningsregeln i lagen är 4 kap. 1 §. Där föreskrivs att ersättningen skall utgå i form av löseskilling vid expropriation av hel fastighet och som intrångsersättning vid expropriation av del av fastighet. Även annan skada kan ersättas.

Löseskilling skall motsvara fastighetens marknadsvärde och intrångsersättning den minskning av fastighetens marknadsvärde som uppkommer genom expropriationen av en del av fastigheten. Av andra bestämmelser följer att löseskilling och intrångsersättning kan avvika från marknadsvärdet resp. minskningen i marknadsvärdet. Bl. a. innebär den s. k. presumptionsregeln att ersättning inte skall lämnas för sådan värdestegring som beror på förväntningar om ändring i markens tillåtna användningsätt, exempelvis värdestegring på råmark som beror på att marken kommer att planläggas och bebyggas.

Genom löseskilling och intrångsersättning kompenseras fastighetsägaren för förmögenhetsförlust genom avstående av den fasta egendom som fränhånds honom och genom värdeminskning på fastighetsdel som blir kvar i hans ägo. Expropriationen kan emellertid medföra även annan skada. Som exempel brukar nämnas kostnader för flyttning och skada som uppkommer genom att en rörelse måste läggas ned. Sådana skador skall också ersättas. Man brukar då tala om annan ersättning. Ersättning utgår bara för ekonomisk skada. Den kan bestå i antingen att vederbörande åsamkas en utgift som han under andra förhållanden inte hade behövt göra eller att han går miste om en inkomst som han hade kunnat påräkna, om inte expropriation hade skett. Bestämmelsen om annan ersättning stämmer överens med vad som gällde enligt den gamla expropriationslagen.

Den fråga som herr Bergman tar upp i sin interpellation har nu uppkommit i rättstillämpningen. Det gäller konkret om ett byggnadsföretag kan få ersättning för förlorat byggnadsarvode i samband med att kommun exproprierar mark. Med byggnadsarvode menas i detta sammanhang den inkomst som företaget hade kunnat påräkna genom ett planerat byggprojekt på den mark som exproprieras.

Svea hovrätt har i en dom den 1 mars 1977 dömt ut en expropriationsersättning för skada av denna typ med 1,8 milj. kr. Talan mot domen har fullföljts till högsta domstolen. Vidare har hovrätten över Skåne och Blekinge i en dom den 22 december 1976 dömt ut ersättning för förlorad handelsvinst med 150 000 kr. Även mot den domen har talan fullföljts

*Om rätten till
ersättning för
utebliven rörelse-
vinst vid expropria-
tion av byggnadsfö-
retag tillhörig mark*

Fredagen den
22 april 1977

*Om rätten till
ersättning för
utebliven rörelse-
vinst vid expropria-
tion av byggnadsfö-
retag tillhörig mark*

till högsta domstolen.

Med hänsyn till att högsta domstolen ännu inte har avgjort de överklagade målen är jag f. n. inte beredd att göra några vidare uttalanden.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret.

Aldrig har jag så noga följt uppläsningen av ett svar som den här gången. Som brukligt är har jag fått det i förväg, och jag trodde att det saknades text i det; svaret slutar ju med att statsrådet inte är "beredd att göra några vidare uttalanden". Detta skulle enligt mitt sätt att tolka svenska språket betyda att det finns något uttalande i interpellationssvaret – av "några vidare uttalanden" vill man ju dra den slutsatsen – men jag hittar inte ett enda uttalande i den meningen att där uttrycks en åsikt. Och det är ju det man menar med uttalande i sådana här sammanhang.

Detta är det mest fullständigt åsikt fria papper jag har sett i en sådan här fråga. Det är bara en beskrivning på gällande lag – och den är snygg och fin – och kommentarer till två domar som har fällt på detta område av hovrätten. Men någon mening som statsrådet kunde säga att hon inte ville uttala någonting mer om finns alltså inte här.

Jag har frågat statsrådet om hon tyckte att det borde råda samstämmighet mellan våra olika markpolitiska instrument. När en byggnadsfirma i egen regi uppför byggnader på av firman själv ägd mark, ger den monopolsituationen möjligheter till oskäligen vinster. Detta har vi satt stopp för i annan lagstiftning. Nu visar det sig att expropriationslagen medger att det slaget av oskäligen vinster kan räknas som rörelsevinster. Det förefaller mig som om det råder motsättning mellan de olika markpolitiska instrumenten. Det som vi beslutat i fråga om konkurrensfrämjande åtgärder och markvillkor i samband med bostadsbebyggelse 1974 har alltså inte följts upp i expropriationslagen. Ingen tänkte väl på det då, men nu är det klart att det är på det viset. I varje fall är det så klart det kan vara.

Nu säger statsrådet att man väntar på prövningen i högsta domstolen. Men i två hovrättsdomar har detta prövats och fastställts. Det är ju en mycket kvalificerad bedömning av svensk lagstiftning, som inte kan nonchaleras. Jag tycker att det skulle räcka för att ge ett besked om hur man bör ha lagen utformad framöver. Eller är det möjligen så att statsrådet förväntar sig att högsta domstolen skall undanröja hovrätternas beslut, så att man slipper göra någon lagteknisk korrigering till ledning för kommande beslut i sådana här tvister? Det kommer säkerligen att bli många tvister av den sorten framöver.

Det enklaste hade enligt min mening varit att vi omedelbart hade arrangerat så att vi tagit bort all tvekan om vad som skall gälla i detta sammanhang. Jag skall inte säga att det är handlingsförlamning, för det säger man så ofta, men man kan inte frita sig från misstanken att den tystnad som har uppstått i den här frågan är ett uttryck för att moderaterna

även här, genom att sätta klackarna i marken, har åstadkommit en passivitet på ett område där vi förr haft mycket bred majoritet här i riksdagen. Framför allt med centerpartiet har socialdemokraterna i markfrågan kanske varit mer eniga än med de andra borgerliga partierna. Då är det beklämmande att inte höra någonting om hur man bör handskas med dessa frågor när det gäller det instrument som nu har visat sig inte vara samstämmigt med de andra instrumenten.

Jag tycker att statsrådet i den här principiella frågan bör kunna uttala en mening – om det skall råda samstämmighet mellan dessa olika instrument. Jag vill alltså fråga statsrådet direkt om hon vill ta upp den här frågan om att överföra innehållet i riksdagens markpolitiska ställningstagande även till expropriationslagstiftningen, om det nu visar sig vara nödvändigt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om inlösen av mark vid fastighetsreglering

Fru bostadsministern OLSSON erhöll ordet för att besvara herr Olssons i Sundsvall (c) den 24 mars anmälda interpellation, 1976/77:121, till herr justitieministern, och anförde:

Herr talman! Herr Olsson i Sundsvall har frågat justitieministern hur regeringen ser på frågan om tvångsvis inlösen av aktiva jordbrukares åker- och skogsmark i samband med fastighetsregleringar. Enligt fastställd ärendefördelning är det jag som har att besvara interpellationen.

Interpellationen har framställts bl. a. mot bakgrund av en nu pågående fastighetsreglering inom Västernorrlands län, som väckt uppmärksamhet på grund av det stora antalet fall av tvångsinlösen. Jag kan givetvis inte här diskutera ett enskilt ärende som är under behandling av behöriga myndigheter. Mitt svar på interpellationen får alltså inte uppfattas som ett inflägg i debatten om det aktuella ärendet.

De regler som herr Olsson syftar på innebär i korthet följande.

Genom fastighetsreglering får mark överföras från en fastighet till en annan. Vederlaget för mark som frångår en fastighet skall utgå i annan mark, om inte ersättning i pengar är mer ändamålsenlig. Enligt en bestämmelse i 5 kap. fastighetsbildningslagen får fastighet som ingår i fastighetsreglering inte ändras så, att dess graderingsvärde minskas väsentligt. Om fastighetens ägare medger det, kan dock denna spärregel åsidosättas och fastigheten alltså minskas i större utsträckning. Mark kan också inlösas mot betalning i pengar. Om fastighetsreglering har till syfte att åstadkomma en allmän förbättring av fastighetsbeståndet inom ett område med mark från flera fastigheter som har skilda ägare, kan fastighetsbildningsmyndigheten nämligen bestämma att mark skall tas i anspråk för omreglering mot vederlag i pengar oberoende av markägarens medgivande och i större utsträckning än vad som kan ske om enbart

Nr 114

**Fredagen den
22 april 1977**

*Om inlösen av mark
vid fastighetsregle-
ring*

Fredagen den
22 april 1977

*Om inlösen av mark
vid fastighetsregle-
ring*

de nyssnämnda villkoren tillämpas.

Markinlösen kan alltså komma i fråga bara om fastighetsregleringen syftar till en allmän förbättring av fastighetsbeståndet. Det måste också föreligga ett väsentligt intresse från allmän synpunkt att storleksförändringar genomförs. Under förarbetena till fastighetsbildningslagen framhölls att den statliga jordbrukspolitiken på olika sätt försöker främja storleksrationaliseringen inom jordbruk och skogsbruk. Reglerna om tvångsinlösen av mark i samband med fastighetsreglering skall alltså ses bl. a. mot bakgrund av jordbrukets yttre rationalisering.

När det gäller förhållandena på landsbygden skall fastighetsreglering med inlösen i allmänhet leda till att rationella jordbruks- eller skogsbruksfastigheter bildas. Därvid kan behovet av att tillföra vissa fastigheter tillskottsmark vara ett primärt intresse. Inlösen får i princip inte avse bärkraftiga jordbruks- eller skogsbruksfastigheter. Det åligger fastighetsbildningsmyndigheten att, innan inlösen tillgrips, utreda om den aktuella egendomen kan förvärvas på frivillighetens väg.

Ett annat villkor för att inlösen skall få ske är att avsevärd olägenhet för ägaren eller brukaren av den fastighet från vilken mark skall tas inte får uppkomma. Med olägenhet avses i första hand skada av ekonomisk art, men också olägenheter av annat slag skall beaktas. Skulle sådana olägenheter överstiga vad som ägaren eller brukaren rimligen behöver finna sig i med hänsyn till vikten av att den yttre rationaliseringen kommer till stånd, bör enligt uttalanden vid lagens tillkomst inlösen inte äga rum.

Inlösenbestämmelserna föranledde åtskillig diskussion både före och under riksdagsbehandlingen. Bl. a. fördes i olika sammanhang fram tanken att inlösen inte borde få ske av fastighet som tillhör aktiv jordbrukare. Någon sådan bestämmelse togs emellertid inte upp i fastighetsbildningslagen. En sådan bestämmelse ansågs nämligen då inte stå i samklang med målsättningen för den statliga jordbrukspolitiken. De sociala och befolkningspolitiska skäl som kunde anföras till stöd för en undantagsbestämmelse skulle i stället beaktas från fall till fall.

Sammanfattningsvis kan konstateras att gällande bestämmelser om fastighetsreglering möjliggör en avvägning mellan å ena sidan behovet av storleksrationalisering i samband med regleringen och å andra sidan jordbrukarens intresse av att ha kvar sin mark. Jag vill själv understryka vikten av att man, som framhölls vid lagens tillkomst, beaktar jordbrukarnas berättigade krav på social och ekonomisk trygghet. Det är också angeläget att fastighetsregleringar så långt möjligt sker genom frivilliga överenskommelser.

Fastighetsbildningslagen har varit i kraft så pass kort tid att det är svårt att dra några bestämda slutsatser om tillämpningen av inlösenbestämmelserna. Jag vill erinra om att målsättningarna för såväl jordbruks- och skogsbrukspolitiken som jordbruksförvärvslagstiftningen f. n. är under omprövning. Det är regeringens avsikt att i anslutning till att statsmakterna fattar beslut i dessa frågor se över fastighetsbildningslagen.

så att den står i överensstämmelse med de målsättningar som kommer att ställas upp.

Herr OLSSON i Sundsvall (c):

Herr talman! Jag ber till att börja med att få tacka fru bostadsministern för svaret på min interpellation. Min fråga gällde hur regeringen ser på inlösen av aktiva jordbrukares mark i samband med fastighetsregleringar. Detta spörsmål är av såväl rättslig som jordbrukspolitisk karaktär. I min interpellation har jag huvudsakligen belyst frågan ur rättslig synpunkt, medan statsrådet i sitt svar praktiskt taget enbart behandlat lagstiftningen ur jordbrukspolitisk synpunkt.

I interpellationen berör jag med några ord en pågående fastighetsreglering i mitt eget län, Västernorrland, men självfallet har jag därför ej avsett att försöka få statsrådet att uttala sig om detta enskilda fall. Men det är ett belysande exempel på tillämpningen av fastighetsbildningslagen och torde vara välkänt.

Herr talman! Respekten för den enskilda äganderätten till bl. a. mark är och har varit av grundläggande betydelse för vårt rättssystem. Inom ramen för denna respekt för den enskildes äganderätt har det dock ansetts rättsligt oklanderligt att den enskilde tvångsvis måste avstå mark för samhällets behov för exempelvis vägar, järnvägar, ledningar, uppdamningar och bebyggelse.

Att äga mark innebär ett ansvar. Det är ett samhällsintresse att all mark i vårt land sköts så att dess produktionsförmåga utnyttjas. Samhället ställer därför krav på den enskilde ägaren t. ex. i vanhävdslagen och skogsvårdslagen. Ägofigurernas storlek och form är i vissa områden sådana att brukande av marken försvåras. Vid mycket stor ägosplittring är det därför ett samhällsintresse att förbättra arronderingsförhållandena.

Genom fastighetsbildningslagen kan nu bättre arrondering uppnås vid fastighetsreglering även genom tvångsvis inlösen av en jordbrukares mark mot ersättning i pengar. Detta är ett i vårt land nytt sätt att lösa arronderingsfrågorna. Jag vill erinra om att genom laga skifte förbättrades arronderingen i hög grad i större delen av vårt land. Därvid förekom knappast inlösen av mark mot kontanter, utan förrättningarna genomfördes genom ägoutbyten. Alla fick behålla ungefär samma areal som de hade före skiftet – men i bättre ägofigurer.

Fastighetsbildningslagen innebär nu i stället att även aktiva jordbrukare kan drabbas av tvångsinlösen av sin mark för att den skall överföras till annan jordbrukare, vars fastighet av myndigheterna utpekas som utvecklingsbar enligt gällande jordbrukspolitiska målsättningar.

Den övervägande delen av interpellationssvaret ägnas åt en beskrivning av fastighetsbildningslagen och dess tillämpning och den jordbrukspolitiska bakgrunden och motiveringen för att i lagen införa de här möjligheterna till tvångsinlösen av mark.

Jag vill något mer än som framgår av svaret erinra om att lagens 8 kap. som det här gäller icke tillkom i enighet i riksdagen utan under

Nr 114

Fredagen den
22 april 1977

*Om inlösen av mark
vid fastighetsregle-
ring*

Fredagen den
22 april 1977

*Om inlösen av mark
vid fastighetsregle-
ring*

motstånd från nästan alla av de nuvarande regeringspartiernas representanter. Den försämrade rättstryggheten för de mindre jordbrukarna var avgörande för kritiken.

Fastighetsbildningslagen bygger på ett år 1963 avgivet betänkande av 1954 års fastighetsbildningskommitté. Flera remissinstanser ställde sig avvisande till förslaget om tvångsinlösen. Jordbrukarnas egna organisationer, dåvarande Lantbruksförbundet och RLF samt Sveriges skogsägareföreningars riksförbund, anmälde principiella betänkligheter mot tvångsinlösen och ansåg att tvångsinlösenförfarandet endast borde tillämpas i rena undantagsfall där trängande skäl gör sig gällande med ovanlig styrka.

Vid behandlingen av propositionen år 1970 med förslaget till fastighetsbildningslagen reserverade sig samtliga representanter för de borgerliga partierna – med ett undantag – för avslag på förslaget till 8 kap. Motiveringen till avslaget var att lagförslaget ej tog tillräcklig hänsyn till sakägarintresset och att regeln om att inlösen enligt 3 § ej får ske "om avsevärd olägenhet därigenom skulle kunna uppkomma för fastighetens ägare eller brukare" ansågs vara för vag. Reservanterna påpekade även att enligt dittills gällande lag kunde för stärkande av ofullständiga jordbruk expropriation inte ske av fastighet som tillhör aktiv jordbrukare. Propositionen innebar alltså enligt reservanterna en betydande försvagning av jordbrukarnas ställning.

Enligt interpellationssvaret – och även enligt ett interpellationssvar 1974 av dåvarande statsrådet Lidbom – överensstämde det inte med den jordbrukspolitik som fördes att i lagen ge de aktiva jordbrukarna ett skydd mot tvångsinlösen av mark.

Det är med anledning av detta uttalande verkligen att hoppas att den nya jordbrukspolitiken skall ge utrymme för rättstrygghet för samtliga jordbrukare, och det vore värdefullt om statsrådet ville ge sin syn på detta.

Även de som tillförs mark saknar ett skydd mot att bli påtvingade inlöst mark. Principiellt borde överföring till en fastighet göras beroende av medgivande av fastighetsägaren, men det fordras inte. Hur ser statsrådet på den frågan?

Jag nämnde att samhället har ett intresse av att markens produktionsförmåga utnyttjas. Men enligt fastighetsbildningslagen kan den mindre markägaren drabbas av tvångsinlösen även om han sköter sin mark på ett oklanderligt sätt, bara myndigheterna anser att man behöver marken.

Det är regeringens synpunkter på den mindre jordbrukarens rättsliga ställning vid fastighetsreglering som jag efterlyst i min interpellation, och jag hoppas att statsrådet i kommande inlägg tar upp detta spørsmål.

De flesta människor – t. o. m. många som sysslar med samhällsarbete – har ej känt till fastighetsbildningslagens tvångsinlösenregler, och de har blivit mycket förvånade när de fått kännedom om dessa regler. En av både politisk och rättslig verksamhet erfaren man sade till mig när han läst min interpellation och i övrigt tagit reda på en del fakta: "Har

jag lagfart på min mark kan väl ingen ta den ifrån mig!" Men så är inte längre fallet efter genomförandet av fastighetsbildningslagen.

En tidigare riksdagsman, som för resten var med om att fatta det aktuella beslutet, skrev i anledning dels av min interpellation, dels av en aktuell förrättning en artikel med rubriken "Markbyråkratin firar triumfer genom tvångslösen av jordbruk".

Jag har avstått från att dramatisera, och jag skall inte heller exemplifiera med de många tidningsartiklar och meningsyttringar som har framkommit. Men jag vill fastslå att en lag måste vara förankrad i folkmedvetandet. Man förstår att en sådan förankring knappast gäller tvångsinlösningsreglerna om man tar del av opinionsyttringarna som uppstått när tvångsinlösen tillämpas vid fastighetsregleringar.

Det är självklart viktigt att vi kan förbättra arronderingen av skogsmarken inom vissa områden. Men enligt min uppfattning måste det ske endera genom frivilliga försäljningar eller genom ägoutbyten. Genom ägoutbyten skall även den mindre jordbrukaren som inte vill sälja sin mark få behålla motsvarande areal men med bättre ägofigur och utan att vara till hinder för övriga markägare inom området. Det är från rättslig synpunkt acceptabelt och det följer svensk tradition.

Frågan om tvångsinlösen behandlas i interpellationssvaret från jordbrukspolitisk synpunkt. Vill vi ha tillräckligt befolkningsunderlag på landsbygden för service och ett fungerande socialt liv räcker det inte med ett fåtal familjer med jordbruk som heltidssysselsättning. Vi måste även ge plats åt andra, bl. a. sådana där jordbruket sköts av endast en familjemedlem eller av familjen på deltid. Det måste finnas en rätt att behålla och driva sådana enheter, och vi kan inte ha kvar tvångsinlösningsregler som syftar till att tvångsvis kunna ta bort dessa fastigheter. För resten blir det genom högmekanisering och kreaturslösa driftformer möjligt att sköta ganska stora gårdar vid sidan om annan sysselsättning. Respekterar vi inte äganderätten nu utan kan, som i det aktuella fallet, inlösa upp till 17 hektar skog, utgörande halva skogsarealen till ett jordbruk som gått i släkten genom århundraden, föreligger det heller inga principiella hinder för att man om några år med hänsyn till flygbesprutning, flyggödsling och avverkning med processorer osv. finner det rationellt att skapa betydligt större fastigheter och därför även tvångsinlösa också dem som i dag räknas som bärkraftiga fastigheter.

Enligt statsrådet har fastighetsbildningslagen varit i kraft för kort tid för att man skall kunna dra några bestämda slutsatser. Det är dock sjätte året lagen nu gäller, och tillämpningen har, liksom reservanterna befarade 1970, visat att lagens tvångsinlösningsregler måste ändras för att ge rättstrygghet även åt de mindre jordbrukarna. Därför, herr talman, bör lagen omgående ses över, och jag hoppas att regeringen utan onödiga dröjsmål tar initiativ till en sådan översyn. Jag vill fråga statsrådet om inte en översyn kan påbörjas innan riksdagen fattat nya beslut om jordbruks- och skogsbrukspolitiken samt jordförvärvslagstiftningen.

En annan aspekt: Under senare år har vi på nästan alla områden ökat

Nr 114

Fredagen den
22 april 1977

*Om inlösen av mark
vid fastighetsregle-
ring*

*Om inlösen av mark
vid fastighetsregle-
ring*

den enskildes inflytande, insyn och rättigheter. Anser statsrådet att det är logiskt att under samma årtionde införa och behålla en lag som ej ger aktiva jordbrukare en självklar rätt att behålla den mark som de sköter på ett tillfredsställande sätt?

Fru bostadsministern OLSSON:

Herr talman! Jag kan konstatera att herr Olsson i Sundsvall och jag är överens om ganska mycket. Även herr Olsson konstaterar att syftet med fastighetsbildningslagen är vällovligt, alltså att reglering av fastigheter kan behöva göras för att få en bra arrondering. Naturligtvis kan man diskutera om de nuvarande reglerna är väl avvägda – det är möjligt att de är för vida. Men jag tror att det också mycket beror på hur man handskas med lagen, om förrättningsmännen kan handla smidigt och så att onödiga irritationer inte uppkommer. Det är ju människor som handskas med lagarna, och vi vet att det kan göras på olika sätt.

Jag vill emellertid påminna herr Olsson om att det också finns vissa spärregler, som vi inte har tagit upp här, bl. a. mot storleksökningar – en fastighet skall inte öka i sådan omfattning att det anses vara en olägenhet för den som får ökningen.

Jag är medveten om att den här lagen måste prövas om. Men jag hyser den förhoppningen, herr Olsson, att nya målsättningar för jordbruks- och skogspolitiken ganska snart skall kunna ställas upp, och därför tycker jag att det vore praktiskt om man gjorde ändringen av lagen sedan man har satt upp de målen. Jag kan emellertid försäkra herr Olsson att ifall det skulle dröja är jag angelägen om att vi börjar se över lagen så att den stämmer med vad vi anser vara riktigt.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr OLSSON i Sundsvall (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för den senaste kommentaren.

Statsrådet sade att jag hade konstaterat att syftet med fastighetsbildningslagen var vällovligt. Jag har inte uttalat mig om den lagen i dess helhet utan bara om dess 8 kap. som ger möjlighet till tvångsinlösen i större omfattning än vad som medges i lagens 5 kap. Jag hoppas att statsrådet inser att min kritik inte riktade sig mot hela fastighetsbildningslagen utan mot ett speciellt kapitel. Även om syftet är vällovligt anser jag reglerna otillfredsställande från rättslig synpunkt, och jag har ju citerat vad en stor del av riksdagen tyckte 1970, innan jag själv f. ö. var ledamot.

Sedan är det detta med avvägningar. Lagen är skriven så att det är fråga om en ständig bedömning och avvägning. Det finns inget fullgott skydd för den enskilde, utan det talas om "ett väsentligt intresse från allmän synpunkt" eller "avsevärd olägenhet". Det är tänjbara uttalanden

som gör att lagstiftningen kan tillämpas på olika sätt. Jag håller med statsrådet om att det i alla sammanhang är viktigt att myndigheter tillämpar lagstiftningen på ett smidigt sätt, men vi skall inte heller sätta i myndigheternas hand en lag som utgör ett redskap som de kan använda för att gå längre i fråga om inskränkning i det enskilda ägandet än vi utifrån allmänna rättsprinciper kan acceptera. Det är bl. a. därför som jag har velat ta upp den här frågan.

Jag är väl medveten om att det kommer nya målsättningar för skogs- och jordbrukspolitiken. Men om man först efter de besluten börjar utarbeta direktiv och tillsätter en utredning för att se över den här frågan kan det ta åtskilliga år innan riksdagen får tillfälle att fatta beslut om ändringar i fastighetsbildningslagen. Det var därför som jag i mitt anförande uttryckte förhoppningen om att regeringen så skyndsamt som möjligt skulle börja se över denna lagstiftning.

Så en annan aspekt!

De som får sin mark tvångsinflöst kan inte heller köpa mark i något annat område än det där fastighetsregleringen pågår. Om fastigheten av myndigheten utpekats som icke utvecklingsbar vägras de förvärvstillstånd av lantbruksnämnden för annan mark. Någon sådan kompensationsmöjlighet finns alltså inte, som statsrådet säkerligen väl känner till.

Jag har sett denna fråga ur rättstrygghetssynpunkt. Jag hoppas därför att direktiven för denna grupp, förutom de jordbruks- och skogspolitiska målsättningar som statsrådet här angett, skall innehålla anvisningar om att lagen skall ses över även ur rättssäkerhetssynpunkt, så att de många vaga formuleringar som nu finns i lagen försvinner – och därmed möjligheten till tänjbara tolkningar – och rättstryggheten även för de mindre markägarna därigenom ökar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Meddelande om interpellationssvar

1976/77:120 om hotet mot stålindustrin i Eskilstunaområdet

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Jag får meddela att jag efter överenskommelse med interpellanten, herr Gustavsson i Eskilstuna, kommer att besvara interpellationen 1976/77:120 om hotet mot stålindustrin i Eskilstunaområdet vid kammarens plenum den 3 maj.

Nr 114

Fredagen den
22 april 1977

*Meddelande om
interpellationssvar*

Fredagen den
22 april 1977

Om statlig representation i Algots Nords och Algots styrelser, m. m.

§ 10 Om statlig representation i Algots Nords och Algots styrelser, m. m.

Herr industriministern ÅSLING erhöill ordet för att besvara fru Hanssons (s) den 25 mars anmälda fråga. 1976/77:348, och anförde:

Herr talman! Fru Hansson har frågat om jag är beredd att tillmötesgå Beklädnadsarbetarnas förbunds krav på att statlig styrelserepresentation inrättas i Algots Nords och Algots styrelser och att extraordinära åtgärder vidtas för att de varslade i Skellefteå och Borås skall beredas nya arbetstillfällen.

Bakgrunden till fru Hanssons fråga är bl. a. det avskrivningslån till Algots Nord AB som riksdagen nyligen beslutade om. Som fru Hansson påpekar krävde inte riksdagen att avskrivningslånet skulle förknippas med villkor om styrelserepresentation i bolagen. Jag vill erinra om att regeringen i enlighet med riksdagens beslut har tillsatt en utredningsman som skall pröva om bolagen uppfyllt sina förpliktelser i samband med etableringarna i Västerbotten. De anställdas organisationer kommer att få full insyn i och rätt att medverka i utredningsarbetet. Om utredningen visar att bolagen inte har uppfyllt ingångna avtal skall utredningsmannen komma med förslag till åtgärder från statens sida, varvid frågan om statlig styrelserepresentation kan bli aktuell.

När det gäller åtgärder för att skapa nya arbetstillfällen för dem som har varslats i Skellefteå och Borås kommer såväl arbetsmarknadspolitiska som regionalpolitiska medel att ställas till förfogande. Alla seriösa projekt som kan ge nya arbetstillfällen kommer att prövas i positiv anda. Länsstyrelsen i Älvsborgs län har tillsatt en särskild arbetsgrupp som arbetar med att tillföra Boråsområdet nya arbetstillfällen. En viktig uppgift för arbetsgruppen blir att initiera sysselsättningsskapande projekt. Vidare kommer etableringsdelegationen inom arbetsmarknadsdepartementet, som nyligen har inlett ett samarbete i lokaliseringspolitiska frågor med de största industriföretagen i landet, att ägna särskild uppmärksamhet åt utvecklingen i Skellefteå och Borås.

Fru HANSSON (s):

Herr talman! Jag får tacka herr industriministern för svaret. Jag tycker att det är positivt att den här utredningsmannen nu har tillsatts och att de anställdas organisationer får full insyn i det utredningsarbetet. Det tycker jag är bra.

Men jag fattar svaret så att om det nu skulle visa sig att Algots har uppfyllt det ingångna avtalet, så kommer det inte att bli någon statlig styrelserepresentant i Algots Nords och Algots styrelser. Det var ju egentligen det jag ville ha.

Naturligtvis ligger också bakom min fråga den oro som de anställda i Algots Nord och Algot känner för sin sysselsättning. Men jag tycker att det vore en ganska rimlig begäran att samhället genom styrelserepresentanter får insyn i företag mot bakgrund av just de stora ekonomiska

insatser som har gjorts från statens sida.

Det är ju inte meningen att sådana styrelserepresentanter skall vara passiva i styrelserna, utan om samhället skall pumpa in pengar i företag för att produktionen skall hållas i gång tycker man att staten bör ha en möjlighet till insyn.

Skulle det vara så att de anställdas misstankar om att Algots tänker förlägga hela sin produktion utanför Norden – och vad jag erfarit finns det grundad anledning till den misstanken – så är det ännu mer nödvändigt att staten går in, får insyn och tar de initiativ som är nödvändiga för att styra utvecklingen. Vi har ju sett att det här företaget inte har tagit det samhällsansvar man kunnat kräva.

Om staten håller på att pumpa in pengar i ett företag för att hålla produktionen i gång, som vi nu har gjort när det gäller Algots Nord, är det inte rimligt att Algots kanske skall få använda övriga pengar exempelvis till att köpa företag och etablera sig utanför Norden och att styra hela sin produktion dit. I så fall bör samhället kunna gå in och kräva tillbaka de medel som satsats i företaget. Och jag menar att det borde vara en väsentlig uppgift för en statlig styrelserepresentant att följa just denna utveckling och ge information till regeringen så att den i sin tur får ta de initiativ som behövs.

När det gäller de varslade i Skellefteåfabriken så är situationen ohållbar, och samma torde gälla för Boråsregionen. Vi vet att det redan nu är kvinnorna som svarar för den högsta arbetslösheten, och bland ungdomar under 25 år som söker arbete är de flesta kvinnor.

Jag vill därför fråga industriministern – även om jag inte vet om jag har rättighet att nu ställa en följdfråga – om han är beredd att medverka till att de varsel som utfärdats inte går i verkställighet snabbare än att alternativa sysselsättningar kan erbjudas.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Som svar på den frågan vill jag säga att vi följer utvecklingen ingående och via länsarbetsnämnderna försöker se till att de konsekvenser som varslen kommer att medföra inte skall leda till arbetslöshet. Det är en målsättning vi har för vår aktivitet när det gäller sysselsättningen i det här samhället.

Får jag sedan säga att lagstiftningen om offentliga styrelseledamöter inte ursprungligen tog sikte på att man skulle tillsätta offentliga styrelseledamöter i fall som detta, men å andra sidan ser jag inget hinder att med stöd av den lagstiftningen göra detta om det skulle visa sig befogat. Jag vill dock betona, fru Hansson, att så länge utredningen pågår och man alltså studerar hur frågan har utvecklats finns det ingen anledning till ytterligare initiativ.

Beträffande de statliga medel som har använts och används i företag för att säkra sysselsättningen är ju fru Hansson väl medveten om att arbetsmarknadsverket där är tillsynsmyndighet. Och det finns ingen anledning att betvivla att arbetsmarknadsverket har tillvaratagit samhällets intresse i detta sammanhang.

Nr 114

Fredagen den
22 april 1977

Om statlig representation i Algots Nords och Algots styrelser, m. m.

Fredagen den
22 april 1977

*Om åtgärder för
att trygga sysselsättningen i
Holmsund*

Fru HANSSON (s):

När det gäller sysselsättningen uppe i Skellefteåregionen och arbetet för att varslen inte skall leda till arbetslöshet vill jag påpeka att sysselsättningssituationen just för tillfället är ganska bra i Skellefteåområdet. Men när varslen går i verkställighet så räknar man med att det blir en sysselsättningsminskning i Skellefteåregionen på 158 personer från mars till september i år. Därför vore det mycket angeläget om man kunde få en förändring av varselsituationen, så att man inte låter varslen gå i verkställighet förrän man har kunnat skapa sysselsättningstillfällen.

När det sedan gäller lagstiftningen om styrelserepresentation så har den ju inte använts i någon större utsträckning. Jag vill nog hävda att arbetsmarknadsstyrelsen hitintills inte har följt utvecklingen inom Algots Nord som man borde ha gjort. Det är faktiskt ett rimligt krav som Beklädnadsarbetarnas förbund ställer om en statlig styrelserepresentant, eftersom den utredningsman som utreder det som tidigare har varit inte kommer att följa utvecklingen i framtiden. Det är det jag menar att en styrelserepresentant skall göra.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Om åtgärder för att trygga sysselsättningen i Holmsund

Herr industriministern ÅSLING erhåll ordet för att besvara herr Nygrens (s) den 29 mars anmälda fråga, 1976/77:352, till herr arbetsmarknadsminister, och anförde:

Herr talman! Herr Nygren har frågat arbetsmarknadsministern om regeringens överväger några åtgärder för att trygga jobben för de drygt 100 anställda vid Statsföretags och SCA:s fabriker i Holmsund som varslats om uppsägning. Frågan har överlämnats till mig för att jag skall besvara den.

Holmsund Golv AB, som tillverkar olika slag av golvbeläggningar, har tillhört Statsföretaggruppen sedan år 1973, då företaget förvärvades från SCA. Företaget har inte lyckats få produktionen lönsam. För innevarande år beräknas förlusten till 12 milj. kr. vid en försäljning på 25 milj. kr. Företagets svårigheter beror bl. a. på att det har för liten produktionsvolym. Konkurrensen i branschen är mycket hård.

Statsföretags styrelse och styrelsen i Holmsund Golv AB har, efter utredning av den av de anställda anlitate löntagarkonsulten, beslutat att minska produktionen och koncentrera denna till produkter, där företaget hittills har lyckats bra och bedöms ha goda förutsättningar för framtiden. På grund av produktionsminskningen har varsel utfärdats för 96 anställda.

Statsföretags avsikt är att alla som berörs av varslat skall få annan sysselsättning. Möjliga lösningar är bl. a. samverkan med företag inom samma bransch och etablering av ny industri i Holmsund. Överläggningar

härom pågår med kommunen, företagareföreningen, Norrlandsfonden och olika företag i regionen.

SCA har beslutat att lägga ned sin dörrfabrik i Holmsund. Enligt vad jag har erfarit kommer de anställda, f. n. 22 personer, att erbjudas sysselsättning på annat håll inom SCA, t. ex. vid företagets såg i Holmsund.

Regeringen kommer givetvis att medverka med de sysselsättnings- och regionalpolitiska medel som står till förfogande för att bidra till att lösa sysselsättningsproblemen i Holmsund.

Herr NYGREN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret.

Holmsund har sedan 1800-talets senare årtionden varit en av de stora industriorterna i Västerbotten. Industrin i Holmsund sysselsatte på sin tid över 1 000 människor och SCA har helt dominerat samhället. Man har tillverkat trähus, dörrar, faner, parkettgolv, båtar, badkar m. m.

Steg för steg har företaget lagt ned verksamhet. Nu återstår bara en sågverksrörelse med ca 150 anställda och en dörrfabrik med några tiotal anställda. Kvar finns också en golvtillverkning som 1973 övertogs av SVETAB och senare överläts till Statsföretag genom ESSBO-industrier. I den tillverkningen finns f. n. 146 anställda.

Nu har SCA varslat om nedläggning av dörrfabriken och Statsföretag har varslat 96 av de 146 vid golvfabriken om avsked vid halvårsskiftet. Många hundra människor – anställda och deras anhöriga – berörs av varslen i ett tidigare hårt drabbat industrisamhälle.

Det är denna allvarliga situation som föranlett min fråga till regeringen om regeringen överväger några åtgärder för att trygga jobben för de arbetare och tjänstemän i Holmsund som hotas av avsked. Jag måste nog tolka industriministerns besked som att svaret är: Nej, inga särskilda åtgärder förbereds i regeringen.

I går uppvaktades statsrådet Åsling av ett tiotal oroliga representanter för tre fackliga organisationer i Holmsund samt kommunala företrädare. Jag hoppas att den allvarliga redovisning som statsrådet då fick gav intryck.

Ett industrisamhälle i Norrland håller på att dö ut. Mest akut är situationen vid Statsföretags golvfabrik, där 79 kollektivanställda och 17 tjänstemän står utan jobb den 4 juni, om inte åtgärder vidtas.

De anställda har arbetat fram ett alternativ till anpassning av verksamheten som skulle minska friställningarna till endast hälften av vad Statsföretag har föreslagit. Jag antar att detta alternativ också presenterades för statsrådet i går, och det skulle vara intressant att få besked om hur statsrådet ser på denna lösning när det gäller att rädda jobben i Holmsund.

Om det blir en friställning enligt det förslag som nu föreligger kommer i stort sett alla kvinnor vid fabriken, ett drygt 25-tal, att mista sina jobb. De är alla i åldern 40–60 år. Möjligheterna för dem att få nya jobb är mycket små. Jag skulle vara tacksam om statsrådet kunde något mera

Nr 114

Fredagen den
22 april 1977

*Om åtgärder för
att trygga syssel-
sättningen i
Holmsund*

Fredagen den
22 april 1977

*Om åtgärder för
att trygga syssel-
sättningen i
Holmsund*

utveckla de uppgifter som lämnas i svaret om möjligheterna till annan industriverksamhet i Holmsund.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Herr Nygren frågar om några särskilda åtgärder är planerade. Till det vill jag säga att man inom Statsföretaggruppen, och då närmast inom det ansvariga dotterbolaget, håller på att vidta föranstaltningar för att med alternativ sysselsättning klara denna situation.

Uppvaktningen i går hos mig i departementet har lett till att jag redan i dag har bett Statsföretag att närmare redovisa sin syn på frågan om möjligheten att med vissa modifieringar av den typ som facket har anvisat låta företaget leva vidare med en något större produktionsvolym än som planeras. Statsföretag kommer att lämna en sådan redovisning, och därefter blir det möjligt att avgöra om detta alternativ är något som man kan satsa på. Genom sitt ansvar som företagare har f. ö. Statsföretag att lösa de problem som den här produktionsomläggningen kan komma att medföra.

Herr NYGREN (s):

Herr talman! I Västerbotten har vi tidigare haft en liknande kris som den vi nu har i Holmsund. Det var när delvis statsägda Sonab i Lövånger för ett par år sedan varslade om nedläggning av produktionen och om stora friställningar. Inför det hotet ingrep dåvarande regeringen och den dåvarande industriministern och lyckades att med delvis ny produktion rädda jobben i Lövånger. Varslen fick således inte gå i verkställighet.

Jag hoppas att varslen i Holmsund skall utgöra en larmsignal till nuvarande regeringen att medverka till en annan sysselsättning, och jag skulle i det sammanhanget vilja fråga industriministern om det riktiga ändå inte vore att Statsföretag, när nu så aktuella försök till lösningar planeras, tar tillbaka varslen och inte låter dem gå i verkställighet. Om man inte tar tillbaka varslen återstår, herr industriminister, bara två månader till dess att 96 människor i Holmsund blir arbetslösa och många hundra hamnar i en situation som är väldigt bekymmersam. Dessa människor har inte råd att gå och vänta på några långsiktiga lösningar. Det är därför angeläget att regeringen medverkar till en mycket snabb lösning på den här frågan.

Den lösning som de anställda föreslagit för att minska friställningarna skulle kosta 1,6 milj. kr. Med tanke på vad som har investerats i Holmsund tror jag att detta är en billig lösning för samhället för att klara arbetslöshetsproblemen i Holmsund.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Jag reagerar mot att herr Nygren här talar om en kris-situation. Det är ju inte en sådan det är fråga om, utan här gäller det att ett företag i Statsföretaggruppen företar en anpassning av sin produktion till de förutsättningar som föreligger. Det är med andra ord en

Fredagen den
22 april 1977

*Om åtgärder för
att trygga syssel-
sättningen i
Holmsund*

ganska normal företeelse, men man måste ha klart för sig att vi i sådana fall ställer krav på insatser från i första hand företaget och i andra hand samhället, så att det inte uppstår arbetslöshet som en följd av detta. Jag har fullt förtroende för Statsföretags ledning och anser att man där är fullt kapabel att klara denna situation.

Sedan vill jag betona att man får vara mycket försiktig med förhastade omdömen av typen "här är det kriser på gång" etc. Som framgick av debatten i den förra frågan är sysselsättningsläget i Västerbotten inte speciellt dystert, om man jämför med situationen på många andra ställen här i landet. Så har t. ex. sysselsättningen i träindustrin ökat, och vid Volvo Umeverken har man under den senaste tiden nyanställt 100 man.

Herr NYGREN (s):

Herr talman! Nej, krisen gäller inte direkt Statsföretag men väl Holmsund, eftersom detta är nära nog de sista industrijobben som försvinner i Holmsundsindustrin. Och då kan man faktiskt börja tala om kris. Herr Åslings partivänner talade om kris i Lövdanger, när den frågan var aktuell för några år sedan, och det instämde vi i. Jag tycker att man nu kan sätta samma etikett på läget i Holmsund. Och nu är frågan om regeringen skall gripa in och vidta snabba åtgärder för att trygga jobben, eller om man bara skall sitta och vänta på Statsföretag. Här behövs det ett regeringsengagemang!

Jag upprepar min fråga till industriministern: Vore inte det riktiga – med tanke på att endast två månader återstår till dess att 96 människor blir friställda – att gå in och flytta fram varslet?

Slutligen vill jag säga att arbetsmarknadsministern för en tid sedan var i Skellefteå och lovade den staden förtur, och nyligen lovade statsrådet en viss förtur för Borås. Här ligger nu Holmsund i förtur.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Holmsund kan i detta sammanhang och från arbetssynpunkt räknas till Umeåregionen.

Sedan förvånar mig herr Nygren med sin bristande tro på Statsföretags förmåga att ta arbetsgivaransvar. Hur är det med herr Nygrens rent ideologiska förankring? Är det ändå inte så att Statsföretag av herr Nygren och hans partivänner har betraktats som stående utanför den diskussion som ibland har gällt företagarnas arbetsgivaransvar? Jag vill tillägga att jag själv inte har någon anledning att tvivla på att man i Statsföretag är kapabel att klara sin uppgift i detta sammanhang.

Herr NYGREN (s):

Herr talman! Jag tror inte att Statsföretag har någon uppsjö på nya produktionsenheter som är färdiga att kastas in på en ort som drabbas av svårigheter av detta slag. Om man bara hade väntat på att något skulle göras av företagsledningen i Sonab-fallet, så skulle ingenting ha hänt, herr industriminister! Men statsrådet Rune Johansson var mycket

Fredagen den
22 april 1977

*Om samordningen
mellan de affärs-
drivande verkens
planering och den
regionala utveck-
lingsplaneringen*

aktiv och lyckades medverka till att jobben tryggades i Lövånger. Nu hyser vi något av samma förhoppning när det gäller statsrådet Åslings förmåga att klara jobben i Holmsund. Situationen är den att Umeå är en av de industriellt svagaste kommunerna i landet, och då är det sannoligen inte stort hopp om annan sysselsättning för dem som friställs där.

Slutligen vill jag för tredje gången upprepa min fråga: Vore inte det riktiga nu att man försökte vidta åtgärder och dröjde med varslet?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Om samordningen mellan de affärsdrivande verkens planering och den regionala utvecklingsplaneringen

Herr industriministern ÅSLING erhöll ordet för att besvara fru Wohlin-Anderssons (c) den 25 mars anmälda interpellation, 1976/77:126, och anförde:

Herr talman! Fru Wohlin-Andersson har frågat mig om min syn på hur de affärsdrivande verkens planering och beslut skall samordnas med intentionerna i den regionala utvecklingsplaneringen.

En regionalpolitik med en mera decentralistisk inriktning förutsätter att de regionalpolitiska intentioner som läggs fast som ett resultat av bl. a. länsplaneringen följs i planering och beslut av statliga myndigheter. Detta underströks också i riksdagens beslut i höstas om sysselsättnings- och regionalpolitiken. Som en följd härav har regeringen föreskrivit – dels i förordningen om länsplaneringen (1977:88), dels i cirkuläret till statsmyndigheterna om iakttagande av beslutet om den regionala utvecklingen (1973:24, ändrat 1977:2) – att resultatet av länsplaneringen skall läggas till grund för planeringen inom olika statliga sektorer. Statliga myndigheter har också ålagts att vid mera omfattande översyn inom sitt verksamhetsområde hos länsstyrelse inhämta uppgifter om de gemensamma förutsättningarna för samhällsplaneringen i resp. län. Detta gäller också de affärsdrivande verken.

Även om tyngdpunkten i samordningen inom samhällsplaneringen måste ligga på länsnivå – där man bäst kan förena detaljkunskap och överblick – måste väsentliga delar av den samordning fru Wohlin-Andersson efterlyser ankomma på regeringen.

Jag har därför avsatt ökade resurser inom departementet för att bättre kunna följa upp de regionalpolitiska konsekvenserna av olika beslut inom regeringen. Jag avser dessutom att i det samrådsorgan som regeringen har för regionalpolitiska frågor med bl. a. organisationer och vissa statliga verk ta upp överläggningar om hur de regionalpolitiska intentionerna skall kunna fullföljas i myndigheternas verksamhet. Jag avser att inbjuda också vissa av de statliga affärsdrivande verken till sådana överläggningar.

Fru WOHLIN-ANDERSSON (c):

Herr talman! Först vill jag tacka industriminister Åsling för svaret.

Jag anser mig ha så mycket större anledning att tacka som svaret var både vänligt och innehållsrikt. Det visar ju också att industriministern dels instämmer i uppfattningen att samordningen mellan den regionala planeringen och verksamhetsplaneringen vid centrala ämbetsverk och affärsdrivande verk är viktig, dels har vidtagit åtgärder och kommer att vidta ytterligare åtgärder för att få en bättre samordning till stånd. Detta är jag och, det är jag övertygad om, flera med mig mycket tacksamma för.

I december förra året tog riksdagen utskottsbetänkandet Samordnad sysselsättnings- och regionalpolitik, något som också industriministern hänvisar till i sitt svar. Där står bl. a. att länsstyrelserna skall svara för att samordning sker mellan olika former av statlig planering. Vissa åtgärder bör vidtas för bättre samordning av den statliga sektorsplaneringen och den regionalpolitiska verksamheten. Vidare står det följande:

”En långtgående utjämning av sysselsättningsnivån mellan regionerna förutsätter en kraftfull och regionalt inriktad sysselsättningspolitik. *Samverkan* måste därvid ske mellan alla för sysselsättningsutvecklingen betydelsefulla parter, vilket i sin tur förutsätter en planering där alla för sysselsättningen viktiga beslut kan överblickas. — — — Av största vikt för att uppnå de uppställda målen om utjämning av sysselsättningen mellan regionerna är att den statliga verksamheten inom olika sektorer i ökad utsträckning planeras utifrån regionalpolitiska utgångspunkter. Utskottet ser därför med tillfredsställelse på de förslag till förändringar i länsplaneringsarbetet som syftar till att bättre *samordning* skall nås i detta avseende. Förslaget innebär nämligen att gemensamma förutsättningar bör hämtas från länsplaneringen och läggas till grund för sektorsplaneringen på regional och central nivå. Vidare föreslås att utvärderingar bör ske inom ramen för länsplaneringssystemet av t. ex. utredningsförslag med mer påtagliga regionala effekter. Att de statliga myndigheterna skall lägga resultatet av länsplaneringen till grund för sin planering framgår även av gällande cirkulär till statsmyndigheterna om iakttagande av beslutet om den regionala utvecklingen.”

Det är nog bra med cirkulär, men tyvärr kan man konstatera att de centrala förordnandena inte alltid trängt igenom beslutsprocessen och alltså många gånger inte heller fungerat på länsnivåerna. Länsstyrelsen är samordnande organ för planeringen på regional nivå inom den statliga sektorn. För att detta skall fungera tillfredsställande är det nödvändigt att skilda statliga sektorer kan sätta in sin verksamhet i ett regionalpolitiskt sammanhang. På serviceområdet saknas i dag i stor utsträckning medel att effektivt påverka utbudets omfattning och lokalisering. För statlig service krävs ett bättre inordnande i det regionalpolitiska handlingsprogrammet så att varje förändring prövas mot gällande regionalpolitiska intentioner. Att så inte sker i dag skulle jag vilja belysa med några konkreta exempel.

Nr 114

Fredagen den
22 april 1977

*Om samordningen
mellan de affärs-
drivande verkens
planering och den
regionala utveck-
lingsplaneringen*

Fredagen den
22 april 1977

*Om samordningen
mellan de affärsdri-
vande verkens
planering och den
regionala utveck-
lingsplaneringen*

Eftersom jag är fullt på det klara med att varken industriministern eller jag är här i dag för att diskutera några speciella kommuner eller aktiviteter vill jag starkt understryka att jag nämner dessa exempel inte för att få i gång en diskussion om just dessa fall utan just för att exemplifiera det mycket större problemkomplex jag tar upp i interpellationen.

Riksdagen uttalade hösten 1972 i samband med sin behandling av den fortsatta regionalpolitiken att utvecklingen i södra Östergötland, dit Kinda hör, borde följas uppmärksam av länsstyrelsen. Detta har tagit sig uttryck i ett intensivt arbete regionalt och lokalt med siktet inställt på att i första hand ge arbetsmarknaden stabilitet och utvecklingsmöjligheter för framtiden, inte minst i Kinda kommun. Med hjälp av lokaliseringsstöd – två av de tre största industriföretagen har genomfört sin etablering med hjälp av detta – och andra insatser har steg för steg en rätt betydande industri växt fram i kommunen.

Ansträngningarna har alltså gett positiva resultat, men ännu krävs betydande insatser innan detta arbete kan anses vara avslutat. Så *meddelar* då poststyrelsen 1974 att man ämnar lägga ner stansfilialen i Kisa, där från början ca 80 personer arbetade. Den utomordentligt stora betydelse dessa arbetstillfällen har för Kinda markeras av att de motsvarar 800 arbetstillfällen i Linköping och 7 000 arbetstillfällen i Stockholm. Det säger sig självt att detta är ett mycket svårt avbräck i det arbete länsstyrelsen har lagt ner och lägger ner för att genomföra intentionerna i Länsplanering 74 för Kinda kommun.

I Länsplanering 74 bestämde man sig också för att en kraftig förstärkning av näringslivet i Ödeshögs kommun behövdes. Stora ansträngningar har också gjorts för att förverkliga detta, och man har lyckats vända den negativa befolkningsutvecklingen och fått lokaliseringslån till industri. Under 1976 *meddelas* så att förhandlingar pågår om försäljning av förenade fabriksverkens tvätterier till landstinget, varvid risk finns att verksamheten i Ödeshög skulle upphöra. Då skulle 5 % av antalet arbetstillfällen försvinna på en gång, och länsstyrelsen påpekar helt följderiktigt i en skrivelse till industridepartementet att "ur regionalpolitisk synvinkel kan inga neddragningar accepteras".

Östergötlands skärgård är klassad som ett primärt rekreationsområde. Ett stort arbete läggs också ner från länsstyrelsens sida för att i samarbete med lantbruksnämnden och företagarföreningen bevara och återupprätta en levande skärgård. Riksdagen har fattat beslut om att stöd i skilda former skall utgå till skärgårdsanknutna verksamheter. Det gäller jordbruk, skogsbruk, fiske, industri, hantverk, detaljhandel, kommunikationer m. m. Stödet har hittills varit en stor framgång i Östergötland. Mottagandet har varit positivt. Förväntningar har väckts och initiativ har tagits bland den bofasta skärgårdsbefolkningen. Berörda kommuner är aktivt engagerade i en bred skärgårdsplanering. Industrin har visat intresse för etablering. Vagnätet i skärgårdsområdet rustas upp. I detta läge *meddelar* tullverket att det har för avsikt att lägga ner sambands-

centralen i Gryt och kustposteringen i Arkösund. Återigen får länsstyrelsen rycka ut och i en skrivelse till handels- och finansdepartementen påpeka, att åtgärden helt strider mot den av riksdagen beslutade skärgårdspolitikerna och klara ställningstaganden i länsplaneringen.

Förutsättningen för att den i demokratisk ordning antagna länsplaneringen skall fungera är naturligtvis också att kommunikationer och vägplanering fungerar som man har tänkt sig. Länsstyrelserna utarbetade under 1973–1974 enligt direktiv från kommunikationsdepartementet regionala trafikplaner. Planen för Östergötland antogs av länsstyrelsen i plenum i samband med Länsplanering 74. I november 1976 meddelar SJ att verket har för avsikt att ställa in sammanlagt 47 dubbelturer med buss, turer som på olika sätt påverkar orter inom hela länet. Länsstyrelsen skriver till kommunikationsdepartementet och påtalar att det här går bara inte ihop med regionplaneringen för övrigt.

Vägbyggandets roll i det allmänna regionalpolitiska sammanhanget kan inte nog understrykas. Det bör därför vara naturligt att vägfrågor tidigt kommer med i de regionalpolitiska övervägandena. Inom vägsektorn finns ett välutvecklat fastlagt planeringssystem med en klar rollfördelning. Systemet ger länsstyrelsen möjlighet att påverka planerna genom prioritering av vägprojekt. Som länsstyrelseledamot har jag dock den uppfattningen att det föreligger vissa svårigheter att få gehör för regionalpolitiska argument inom nuvarande system. Detta förhållande påpekas också av kommittén för den långsiktiga vägplaneringen i dess betänkande Vägplanering. Om kommitténs förslag med regionalt och lokalt förankrade perspektivplaner genomförs, kanske förutsättningarna blir bättre för att samordna vägplaneringen på regional nivå med all annan regional samhällsplanering.

Jag har medvetet vid varje tillfälle betonat ordet *meddelar* för det är precis vad som händer. De statliga verken *meddelar* länsstyrelserna vilka åtgärder man har tänkt sig att genomföra och sedan får länsstyrelserna, om åtgärderna inte passar in i den regionala planeringen och det gör de oftast inte, göra en brandkärsutryckning för att rädda vad som räddas kan. Ibland brinner det ner, ibland inte. Jag tycker att ordet *meddelar* står i bjärt kontrast till orden *samverkan* och *samordning* som används i utskottsutlåtandet jag citerade i början och till ordet *samrådsorgan* som industriministern använder, och jag anser att det är just samråd, samverkan och samordning vi behöver.

Ja, herr talman, industriministern säger i sitt svar att tyngdpunkten i samordningen inom samhällsplaneringen måste ligga på länsnivå. Det instämmer jag i. En decentralisering av samråden till länsnivå mera än hittills tror jag skulle lösa många problem, som kan vara svåra att lösa med centrala direktiv. Sedan säger industriministern att väsentliga delar av den samordning jag efterlyser måste ankomma på regeringen. Det instämmer jag också i. Jag är tacksam för de initiativ industriministern har tagit och ämnar ta för att få någon bukt med det problemkomplex vi här egentligen bara har snuddat vid, och jag önskar honom lycka till i arbetet.

Nr 114

Fredagen den
22 april 1977

*Om samordningen
mellan de affärsdrivande
verkens planering och den
regionala utvecklingsplaneringen*

Fredagen den
22 april 1977

*Om samordningen
mellan de affärsdrivande
verkens
planering och den
regionala utvecklingsplaneringen*

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Beträffande exemplet Kinda vill jag till de värdefulla synpunkter som fru Wohlin-Andersson har anfört knyta den reflexionen att det inte råder någon tvekan om att de affärsdrivande verken omfattas av de regionalpolitiska riktlinjerna och av de förordningar som riktas till statliga myndigheter om detta.

Däremot omfattas inte – och det kan vara värt att notera – de affärsdrivande verken av den överklagningsrätt som länsstyrelsen har ifall övriga myndigheter fattar beslut som strider mot de regionalpolitiska målen för länet. Detta framgår av länsstyrelseinstruktionens 38 §.

De affärsdrivande verken omfattas emellertid av skyldighet att följa ortsplan och befolkningsramar i sin planering och att årligen till länsstyrelserna redovisa de delar av verkens planering som är av betydelse för utvecklingen i länet. Man skall också hos länsstyrelsen inhämta de gemensamma planeringsförutsättningar som skall gälla för samhällsplaneringen i resp. län.

Skillnaden ligger alltså i med vilka medel länsstyrelse kan påkalla regeringens uppmärksamhet om affärsdrivande verk resp. annan myndighet beslutar mot de regionalpolitiska målen för länet.

Att länsstyrelsen inte har överklagningsrätt gentemot de affärsdrivande verken beror främst på att verken har större frihet att agera inom de ramar som statsmakterna, enkannerligen riksdagen, dragit upp. Regeringen har därmed också mindre möjlighet att undanröja enskilt beslut i dessa fall.

Även om länsstyrelserna inte har överklagningsrätt över beslut som fattas av affärsdrivande verk innebär förordningen om länsplaneringen att dessa verk liksom andra skall informera länsstyrelse om de delar av verkens planering som har betydelse för den regionala utvecklingen. Det är anledning att påpeka detta mot bakgrund av den fråga som fru Wohlin-Andersson har ställt.

Det bör alltså inte finnas risk för att länsstyrelsen inte blir informerad när det sker förändringar. Detta har varit ett problem tidigare.

Självfallet ankommer det på länsstyrelserna att hos myndighet eller regeringen aktualisera åtgärder som behövs för att lösa problem som uppstår om beslut fattas av affärsdrivande verk och beslutet skulle stå i strid med de regionalpolitiska målen för länen.

Genom den här kontinuerliga uppföljningen av länsplaneringen och den årliga avrapporteringen om resultaten om planeringens förutsättningar och utfall har förutsättningarna för samspelet mellan statliga myndigheter i övrigt och länsstyrelserna avsevärt förbättrats, som jag ser det.

Fru WOHLIN-ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag har ingen anledning att efter vad industriministern nu anfört ta tillbaka den tacksamhet jag har givit uttryck för att jag känner. Jag är tvärtom mycket glad för att han är intresserad av de

här frågorna, och jag är naturligtvis fortfarande tacksam för de initiativ han i sitt interpellationssvar till mig påpekat att han vill ta.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 114

Fredagen den
22 april 1977

*Anmälan av
interpellation*

§ 13 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen 1976/77:137.

§ 14 Anmäldes och bordlades

Socialutskottets betänkanden

1976/77:24 med anledning av motioner om vissa medicinska specialiteter

1976/77:26 med anledning av motioner om den psykiatriska sjukvården
och om självmordsförebyggande åtgärder

1976/77:27 med anledning av motioner om vissa frågor rörande psykiskt
utvecklingsstörda

Trafikutskottets betänkande

1976/77:21 med anledning av propositionen 1976/77:70 om ändring i
förordningen (1940:910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m.
jämte motioner

Jordbruksutskottets betänkanden

1976/77:22 med anledning av motioner om buller

1976/77:24 med anledning av propositionen 1976/77:97 om statens ma-
skinprovningars uppgifter och organisation m. m.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1976/77:24 med anledning av propositionen 1976/77:140 med förslag om
allmän beredskapsbudget för budgetåret 1977/78

§ 15 Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kam-
markansliet

den 21 april

1976/77:138 av herr Nilsson i Visby.(s) till herr statsrådet Johansson om
elförsörjningen på Gotland:

Följande skrivelse tillställdes statsrådet Mundebo av Gotlands kom-
mun den 11 oktober 1976:

”Förhandlingar om lösning av den framtida elkraftsförsörjningen för
Gotland har sedan en längre tid tillbaka diskuterats med företrädare för
industridepartementet, vattenfall, Skandinavisk elverk och Gotlands
kommun. Elkostnaden på Gotland överstiger i dag motsvarande kost-

Fredagen den
22 april 1977

*Anmälan av
interpellation*

nader för mellansvenska områden med nära 50 procent. Totala merkostnaden gotlänningarna får betala 1977 kan beräknas till ca 25-30 milj. kronor.

Under senare tid har intensiva förhandlingar förts av vattenfall på uppdrag av industridepartementet med Skandinavisk elverk. Gotlands kommun har haft överläggningar med vattenfall i frågan.

Gotlands kommun har efter anmodan av industridepartementet i princip beslutat att med vattenfall bilda ett gemensamt aktiebolag för såväl produktion som distribution av elkraft på Gotland för att möjliggöra våriksdagens beslut. Förslaget som diskuterats går ut på att en ny elkabel skall läggas till Gotland och kunna tas i drift den 1 januari 1980. Det nya bolaget skulle emellertid börja sin verksamhet redan den 1 januari 1977 och eltaxan skulle från nämnda tidpunkt i princip jämsställas med fastländska förhållanden.

För att tidsplanen skall hålla förutsätter det att proposition läggs till riksdagen snarast.

Med hänsyn till den stora angelägenhet frågan har för Gotland och den tidsnöd vi befinner oss i, får vi hemställa om företräde hos Er för att diskutera hela elkraftsfrågan för Gotland."

Skrivelsen resulterade i en överläggning med statsråden Mundebo och Johansson samt statssekreterare Söder i början av december månad 1976. Företrädarna för Gotlands kommun fick löfte om ett besked i frågan under december månad 1976. Men ännu i dag har något officiellt svar inte kommit Gotlands kommun till handa.

Vad som har framkommit är bl. a. vad energiministerns sekreterare Roland Pettersson meddelat vid ett centermöte på Gotland den 12 mars 1977. Enligt tidningsreferat från detta möte uttalade sekreterare Pettersson att Gotlands ökade behov av elenergi skall tillgodoses genom utbyggnad av oljekraftsproduktion i stället för genom en ny fastlandskabel. Vidare kan man läsa i tidningsreferatet att besked härom kommer att lämnas av statssekreterare Gunnar Söder då han talar på Gotlandscenterns årsstämma den 2 april 1977.

Något besked om hur regeringen tänker lösa frågan om elförsörjningen på Gotland kom inte heller denna gång. Den 16 april 1977 stod det att läsa i Gotlandstidningarna att AB Gotlands Kraftverk begär klara besked av regeringen om hur det skall bli med den framtida elförsörjningen på Gotland.

Frågan om elförsörjningen på Gotland är en så viktig fråga för den gotländska befolkningen och för näringslivet på ön att den inte får fördröjas ytterligare.

Med hänvisning till det anförda anholder jag att till herr statsrådet Johansson få ställa följande frågor:

1. Avser statsrådet att under våren 1977 framlägga proposition i riksdagen gällande elförsörjningen på Gotland?

2. Om så är fallet, kommer statsrådet att förordna att en ny kabelförbindelse mellan Gotland och fastlandet kommer till stånd?

§ 16 Meddelande om frågor

Nr 114

Fredagen den
22 april 1977

Meddelades att följande frågor framställdes

den 22 april

*Meddelande om
frågor*

1976/77:397 av herr *Karl Bengtsson* i Varberg (sp) till herr industriministern om åtgärder för att förhindra nedläggning av vissa företag inom Byggnadsgruppen:

Avser industriministern att ta något initiativ för att förhindra nedläggningen av de många mindre och medelstora företagen i Byggnadsgruppen?

1976/77:398 av herr *Pettersson* i Lund (s) till herr budgetministern om åtgärder för att komma till rätta med vissa valuta- och skatteflyktsproblem:

En rättegång i Halmstad har riktat uppmärksamheten på de problem som de s. k. brevlådeföretagen – "Anstalten" – i Liechtenstein innebär ur valuta- och skatteflyktssynpunkt. Dessa "Anstalten" är rena skrivbordsbolag som används för att samla upp och slussa vidare pengar från privatpersoner och företag. Skattesatsen utgör endast någon promille av det behållna, egna kapitalet. De är därför ett utomordentligt medel för bl. a. företag och privatpersoner som är ute i skatteflyktsärenden, och deras popularitet framgår inte minst av att antalet brevlådeföretag i Liechtenstein torde vara mer än dubbelt så stort som antalet invånare där.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga till herr budgetministern:

Vilka lagstiftningsförslag avser statsrådet att förelägga riksdagen och vilka andra åtgärder ämnar ni vidta för att ur svensk synpunkt komma till rätta med de valuta- och skatteflyktsproblem som brevlådeföretagen i Liechtenstein innebär?

1976/77:399 av fröken *Pehrsson* (c) till herr utbildningsministern om hemteknisk utbildning som behörighetsgrund för barnskötarutbildning:

Den hemtekniska utbildningen innehåller många avsnitt som är viktiga också i dagens samhälle, exempelvis kost- och konsumentkunskap, hygien osv. Trots det har en tendens mot vikande intresse för dessa utbildningar kunnat märkas. En orsak kan vara att hemteknisk kurs inte i fortsättningen skall ge tillträde till barnskötarutbildning.

Regeringen beslutade visserligen att elever som påbörjat hemteknisk utbildning får söka till barnskötarutbildning hösten 1977, men därefter upphör denna möjlighet. Mot bakgrund av det värde den hemtekniska utbildningen måste anses ha borde den också därefter ge behörighet till barnskötarutbildning.

Nr 114

Fredagen den
22 april 1977

*Meddelande om
frågor*

Med anledning av det anförda frågar jag herr utbildningsministern:
Är statsrådet beredd att medverka till att ändra reglerna så att hem-
teknisk utbildning ger behörighet till barnskötarutbildning också fort-
sättningsvis?

§ 17 Kammaren åtskildes kl. 15.46.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert